

Bijlage 1 – Relevante artikelen uit de Wob

Artikel 1

In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- a. document: een bij een bestuursorgaan berustend schriftelijk stuk of ander materiaal dat gegevens bevat;
- b. bestuurlijke aangelegenheid: een aangelegenheid die betrekking heeft op beleid van een bestuursorgaan, daaronder begrepen de voorbereiding en de uitvoering ervan;
- c. intern beraad: het beraad over een bestuurlijke aangelegenheid binnen een bestuursorgaan, dan wel binnen een kring van bestuursorganen in het kader van de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een bestuurlijke aangelegenheid;
- d. niet-ambtelijke adviescommissie: een van overheidswege ingestelde instantie, met als taak het adviseren van een of meer bestuursorganen en waarvan geen ambtenaren lid zijn, die het bestuursorgaan waaronder zij ressorteren adviseren over de onderwerpen die aan de instantie zijn voorgelegd. Ambtenaren, die secretaris of adviserend lid zijn van een adviesinstantie, worden voor de toepassing van deze bepaling niet als leden daarvan beschouwd;
- e. ambtelijke of gemengd samengestelde adviescommissie: een instantie, met als taak het adviseren van één of meer bestuursorganen, die geheel of gedeeltelijk is samengesteld uit ambtenaren, tot wier functie behoort het adviseren van het bestuursorgaan waaronder zij ressorteren over de onderwerpen die aan de instantie zijn voorgelegd;
- f. persoonlijke beleidsopvatting: een opvatting, voorstel, aanbeveling of conclusie van een of meer personen over een bestuurlijke aangelegenheid en de daartoe door hen aangevoerde argumenten;
- g. milieu-informatie: hetgeen daaronder wordt verstaan in artikel 19.1a van de Wet milieubeheer.

Artikel 10

1. Het verstrekken van informatie ingevolge deze wet blijft achterwege voor zover dit:
 - a. de eenheid van de Kroon in gevaar zou kunnen brengen;
 - b. de veiligheid van de Staat zou kunnen schaden;
 - c. bedrijfs- en fabricagegegevens betreft, die door natuurlijke personen of rechtspersonen vertrouwelijk aan de overheid zijn meegedeeld;
 - d. persoonsgegevens betreft als bedoeld in paragraaf 2 van hoofdstuk 2 van de Wet bescherming persoonsgegevens, tenzij de verstrekking kennelijk geen inbreuk op de persoonlijke levenssfeer maakt.
2. Het verstrekken van informatie ingevolge deze wet blijft eveneens achterwege voor zover het belang daarvan niet opweegt tegen de volgende belangen:
 - a. de betrekkingen van Nederland met andere staten en met internationale organisaties;
 - b. de economische of financiële belangen van de Staat, de andere publiekrechtelijke lichamen of de in artikel 1a, onder c en d, bedoelde bestuursorganen;
 - c. de opsporing en vervolging van strafbare feiten;
 - d. inspectie, controle en toezicht door bestuursorganen;
 - e. de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer;
 - f. het belang, dat de geadresseerde erbij heeft als eerste kennis te kunnen nemen van de informatie;
 - g. het voorkomen van onevenredige bevoordeling of benadeling van bij de aangelegenheid betrokken natuurlijke personen of rechtspersonen dan wel van derden.
3. Het tweede lid, aanhef en onder e, is niet van toepassing voorzover de betrokken persoon heeft ingestemd met openbaarmaking.
4. Het eerste lid, aanhef en onder c en d, het tweede lid, aanhef en onder e, en het zevende lid, aanhef en onder a, zijn niet van toepassing voorzover het milieu-informatie betreft die

betrekking heeft op emissies in het milieu. Voorts blijft in afwijking van het eerste lid, aanhef en onder c, het verstrekken van milieu-informatie uitsluitend achterwege voorzover het belang van openbaarmaking niet opweegt tegen het daar genoemde belang.

5. Het tweede lid, aanhef en onder b, is van toepassing op het verstrekken van milieu-informatie voor zover deze handelingen betreft met een vertrouwelijk karakter.

6. Het tweede lid, aanhef en onder g, is niet van toepassing op het verstrekken van milieu-informatie.

7. Het verstrekken van milieu-informatie ingevolge deze wet blijft eveneens achterwege voorzover het belang daarvan niet opweegt tegen de volgende belangen:

- a. de bescherming van het milieu waarop deze informatie betrekking heeft;
- b. de beveiliging van bedrijven en het voorkomen van sabotage.

8. Voorzover het vierde lid, eerste volzin, niet van toepassing is, wordt bij het toepassen van het eerste, tweede en zevende lid op milieu-informatie in aanmerking genomen of deze informatie betrekking heeft op emissies in het milieu.

Artikel 11

1. In geval van een verzoek om informatie uit documenten, opgesteld ten behoeve van intern beraad, wordt geen informatie verstrekt over daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen.

2. Over persoonlijke beleidsopvattingen kan met het oog op een goede en democratische bestuursvoering informatie worden verstrekt in niet tot personen herleidbare vorm. Indien degene die deze opvattingen heeft geuit of zich erachter heeft gesteld, daarmee heeft ingestemd, kan de informatie in tot personen herleidbare vorm worden verstrekt.

3. Met betrekking tot adviezen van een ambtelijke of gemengd samengestelde adviescommissie kan het verstrekken van informatie over de daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen plaatsvinden, indien het voornemen daartoe door het bestuursorgaan dat het rechtstreeks aangaat aan de leden van de adviescommissie voor de aanvang van hun werkzaamheden kenbaar is gemaakt.

4. In afwijking van het eerste lid wordt bij milieu-informatie het belang van de bescherming van de persoonlijke beleidsopvattingen afgewogen tegen het belang van openbaarmaking. Informatie over persoonlijke beleidsopvattingen kan worden verstrekt in niet tot personen herleidbare vorm. Het tweede lid, tweede volzin, is van overeenkomstige toepassing.

Nr.	Document	Beoordeling	Wob	Afzender	Ontvanger
1	Voor actualiteitenoverleg – Melding gesprek Kamerleden studiegroep ruimte 19 november	Gedeeltelijk openbaar	10.2.e 11.1	BZK	BZK
1.1.	Bijlage bij 1. Concept instellingsbrief studiegroep	Geweigerd	Eindversie reeds openbaar, voor zover afwijkend art. 11.1	Vindplaats definitief document: https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=c788da59-37c2-427d-bf7e-2e0746a003ca&title=Instelling%20van%20de%20Studiegroep%20ruimtelijke%20inrichting.pdf	
2.	RE 2 ^e bijeenkomst studiegroep	Gedeeltelijk openbaar	10.2.e 10.2.g	BZK	Leden studiegroep
3.	Annotatie bijeenkomst Studiegroep Ruimte (motie Harbers c.s.) a.s. maandag 25 januari	Gedeeltelijk openbaar	10.2.e	BZK	Leden studiegroep
3.1	Bijlage bij 3. Geannoteerde inhoudsopgave Studiegroep ruimtelijke inrichting	Geweigerd	Eindversie reeds openbaar, voor zover afwijkend art. 11.1	Vindplaats definitief document: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/04/30/kiezen-en-delen	
4.	RE_Annotatie bijeenkomst Studiegroep Ruimte (motie Harbers c.s.) a.s. dinsdag 9 februari	Gedeeltelijk openbaar	10.2.e	BZK	BZK
5.	RE_Agenda en stukken voor bijeenkomst Studiegroep ruimte donderdag 25 februari	Gedeeltelijk openbaar	10.2.e	BZK	Leden studiegroep
6.	FW_Agenda en stukken voor bijeenkomst Studiegroep ruimte donderdag 25 februari, 14_00- 16_00 uur	Gedeeltelijk openbaar	10.2.e	BZK	Leden studiegroep
6.1	Bijlage bij 6. Concept hoofdstuk 3 advies studiegroep met opmerkingen	Geweigerd	Eindversie reeds openbaar, voor zover afwijkend art. 11.1	Vindplaats definitief document: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/04/30/kiezen-en-delen	

6.2	Bijlage bij 6. Concept hoofdstuk 1 en 2 advies studiegroep met opmerkingen	Geweigerd	Eindversie reeds openbaar, voor zover afwijkend art. 11.1	Vindplaats definitief document: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/04/30/kiezen-en-delen	
7.	RE_ Conceptadvies studiegroep ruimtelijke inrichting landelijk gebied na verwerking reacties	Gedeeltelijk openbaar	10.2.e	BZK	BZK
8.	Startbijeenkomst studiegroep ruimte 13 november - 9.00 uur	Gedeeltelijk openbaar	10.2.e	BZK	BZK
8.1	Bijlage bij 8. Samenstelling van de Studiegroep ruimte.pdf	Geweigerd	10.2.e		
8.2	Bijlage bij 8. Agenda Startbijeenkomst Studiegroep Ruimtelijke inrichting.pdf	Volledig openbaar			
8.3	Bijlage bij 8. Achtergrondnotitie studiegroep Ruimte 1.pdf	Gedeeltelijk openbaar	10.2.e		

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e ; 10.2.e
Cc: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: Voor actualiteitenoverleg - Melding gesprek Kamerleden studiegroep ruimte 19 november
Datum: dinsdag 17 november 2020 16:35:00
Bijlagen: 2020-10-29 Concept instellingsbrief studiegroep v5.docx
Prioriteit: Hoog

Beste 10.2.e ,

Het eerder genoemde gesprek met Kamerleden Harbers en Moorlag over de opdracht aan de studiegroep Ruimtelijke inrichting is aanstaande donderdag om 11 uur.

10.2.e , voorzitter van de studiegroep vanuit de ABD, zal deelnemen aan het overleg met de Kamerleden. Dit doet hij op verzoek van de minister van LNV, maar omdat hij direct onder de verantwoordelijkheid valt van de minister van BZK, hoort het bij de spelregels dat onze minister hiervan op de hoogte wordt gesteld. Vanuit de opdrachtgeverskant is 10.2.e van LNV aanwezig, namens BZK als opdrachtgever lukte het helaas niet om 10.2.e te laten aansluiten, mogelijk dat 10.2.e nog aansluit. Als ondersteuners zullen 10.2.e (LNV) en ikzelf aanwezig zijn.

Mag ik jou vragen om dit te melden aan onze minister?

Achtergrond informatie over dit gesprek:

Het gesprek is bedoeld om van de Kamerleden te horen welke verwachtingen zij van de studiegroep hebben. Het is, zoals 10.2.e eerder aangaf, een gesprek dat primair de opdrachtgevers met de Kamerleden voeren. In het gesprek kan getoetst worden of de opdracht waarmee de ministers de studiegroep op pad sturen, aan de verwachtingen van de indieners van de motie voldoet. De concept-Kamerbrief (bijgevoegd) verwoordt dit als volgt:

11.1

Als er aandachtspunten zijn voor de studiegroep als opdrachtnemer, dan denken wij aan drie zaken:

- sonderen hoe de Kamerleden de scope van het advies zien; in de motie wordt een 'waslijst' aan kwesties genoemd - waar zit wat hen betreft de urgentie (inkleuring van de reden om deze motie in te dienen)?
- de motie vraagt om doorgererekende beleidsopties: welke beelden hebben de Kamerleden daarbij?
- mogelijk komen de Kamerleden met suggesties voor namen voor de leden van de studiegroep. In reactie daarop kan worden geantwoord dat de gesuggereerde namen zullen worden meegenomen door de Studiegroep: zij zullen worden betrokken bij de werkzaamheden van de Studiegroep. We kunnen hen benaderen en interviewen, maar zij zouden ook een paper kunnen maken dat wij dan kunnen meenemen.

Hartelijk dank alvast.

Met vriendelijke groet,

10.2.e

ONS Landschap | Landelijk Gebied | NOVI

Ministerie van BZK

Directie Ruimtelijke Ordening

Turfmarkt 147 | 2511 DP Den Haag

Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag

www.denationaleomgevingsvisie.nl

m. (06) 10.2.e

e. 10.2.e @minbzk.nl

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Cc: 10.2.e; Postbus DG Secretariaat Omgevingswet; 10.2.e; 10.2.e; 10.2.a; 10.2.e; Postbus bdqbw beleid
Onderwerp: RE: 2e bijeenkomst studiegroep Ruimte (motie Harbers c.s.)
Datum: vrijdag 8 januari 2021 14:14:00

Beste 10.2.e,

Op maandag 11 januari en dinsdag 12 januari zijn per deelonderwerp van de studiegroep ruimtelijke inrichting opnieuw verdiepende sessies georganiseerd. Deze gaan verder op wat er in de eerste ronde (op 15 en 13 december) is opgehaald. Per deelsessie en voor de plenaire afsluiting zijn aparte e-mails verzonden met de stukken. Het laatste deel van de sessie op dinsdag is weer een plenair gesprek op de opbrengsten uit de drie deelsessie samen te brengen en het vervolg te bespreken. Hieronder een paar punten ter toelichting:

- De deelsessies worden weer getrokken door een aantal van de leden zelf 10.2.e; 10.2.e en 10.2.e). Voor de plenaire sessie is een tussenstand document gemaakt met een overzicht van de stand van zaken tot nu toe en een eerste doorkijk naar wat oplossingsrichtingen. 10.2.e zal dat plenaire deel weer voorzitten.
- Het doel van de sessies van volgende week is een stap verder te zetten in de concretisering van de oplossingsrichtingen. In het document zijn ze nog wat hoog over opgeschreven, en nog niet direct vernieuwend.
- De discussie zal verwachten we vooral gaan over de doelen aan de ene kant: zijn de doelen m.b.t. sectorale opgaven scherp genoeg in de doorvertaling naar de verschillende bestuursniveaus; en wat is er nodig aan instrumentatie om ruimtelijk gezien tot oplossingen te komen en hoe verhoudt zich dat weer tot de sectorale knoppen waar je aan moet draaien.

Inhoudelijke samenvatting:

- Wat zien we op het landelijk gebied afkomen?
 - Er zal aan een aantal voorwaarden moeten worden voldaan om het landelijk gebied vitaal en leefbaar te houden.
 - Er liggen forse ruimteclaims voor natuur, energie en verstedelijking.
 - De landbouw 'knelt' in de omgeving, wat noopt tot aanpassingen op verschillende opgaven: stikstof, klimaat, bodemdaling, bodemkwaliteit, waterbeschikbaarheid.
- Waar moeten beleidsopties op gericht zijn?
 - Borgen van de vitaliteit en leefbaarheid van het landelijk gebied in sociaaleconomisch en maatschappelijk opzicht.
 - Integrale versterking van de ruimtelijke-/omgevingskwaliteit van het landelijk gebied t.b.v. een slagvaardige aanpak van urgente maatschappelijke opgaven: de energietransitie, woningbehoefte, achteruitgang natuur, verduurzamen landbouw.
- Wat zijn – afgeleid van deze twee beleidsopties – de 'knoppen om aan te draaien'?
 - Investeren in gebieden (voortbouwend op ervaringen Regiodeals).
 - Stimuleren natuur-/landschapsinclusieve kringlooplandbouw
 - Natuurinclusieve verstedelijking
 - Energie:?

Hierbij vraagt de taakverdeling en wisselwerking tussen nationaal en decentraal aandacht.

- Instrumentering (met afwegen voor- en nadelen van):
 - Zonering
 - Grondbeleid
 - Wegnemen perverse sectorale prikkels
 - Gerichte sectorale stimulering
 - Hierbij onderscheid te maken tussen nationale en decentrale, en tussen publieke en private inzet.

Opnieuw zijn de sessies bedoeld als open discussie tussen de studiegroepleden. Specifieke inbreng is niet direct voorzien en zal afhangen van het verloop van het gesprek. In eerdere sessies hebben we wel gemerkt dat leden behoorlijk verdeeld zijn over bijvoorbeeld de optie tot het inzetten op zoneren, daar zijn overtuigde voor en tegenstanders van binnen de groep. Er tekent zich nog niet een eenduidig beeld af waar de hele studiegroep zich achter kan scharen. Dat is een uitdaging voor de sessies die nog komen.

Hopelijk geeft dit voldoende beeld en houvast om de discussies te kunnen voortzetten.

Met vriendelijke groet,

10.2.e

ONS Landschap | Landelijk Gebied | NOVI

Ministerie van BZK

Directie Ruimtelijke Ordening
Turfmarkt 147 | 2511 DP Den Haag
Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag
www.denationaleomgevingsvisie.nl

m. (06) 10.2.e
e.10.2.e@minbzk.nl

Van: Postbus DG Secretariaat Omgevingswet

Verzonden: dinsdag 5 januari 2021 09:30

Aan: 10.2.e ; 10.2.e

CC: Postbus DG Secretariaat Omgevingswet

Onderwerp: RE: 2e bijeenkomst studiegroep Ruimte (motie Harbers c.s.)

Hallo 10.2.e en 10.2.e,

Als eerste nog de beste wensen voor 2021 ☺

Maandag 11/1 heeft 10.2.e een vergadering "afsluitende deelonderwerp-bijeenkomst over Transitie landbouw in relatie tot natuur en klimaatverandering/adaptatie m.b.t. het natuurlijk systeem water en bodem(kwaliteit)", jullie verzorgen de voorbereiding. Dinsdag 12/1 heeft 10.2.e (zie hieronder) "2e bijeenkomst studiegroep Ruimte (motie Harbers c.s.)", kunnen jullie hiervoor ook de voorbereiding verzorgen?

Dank en vriendelijke groet,

10.2.e

(interim) Secretariaat

10.2.e 10.2.e

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Turfmarkt 147 | 2511 DP Den Haag | Kamer: Z08.129
Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag | www.rijksoverheid.nl

E: postbus.dgsecretariaat.omgevingswet@minbzk.nl

T: 070 42 66 200 (aanwezig: maandag, dinsdag, donderdag, vrijdag)

M: 06-10.2.e

Bij een bezoek aan het ministerie van BZK is een geldig identiteitsbewijs verplicht!

-----Oorspronkelijke afspraak-----

Van: 10.2.e <10.2.e@rijksoverheid.nl>

Verzonden: woensdag 11 november 2020 09:43

Aan: 10.2.e ; 10.2.e@minInv.nl; 10.2.e ; 10.2.e - DGWB;
10.2.e (IRF/BBV); 10.2.e@wur.nl; 10.2.e@wur.nl;
10.2.e@rabobank.nl; 10.2.e@spaarsaam.nu; 10.2.e@staatsbosbeheer.nl;
10.2.e.net; 10.2.e@hotmail.com; 10.2.e@icloud.com;
10.2.e@pbl.nl; 10.2.e@minInv.nl; 10.2.e ; 10.2.e

Onderwerp: 2e bijeenkomst studiegroep Ruimte (motie Harbers c.s.)

Tijd: dinsdag 12 januari 2021 14:30-17:00 (UTC+01:00) Amsterdam, Berlijn, Bern, Rome, Stockholm, Wenen.

Locatie: webex

-- De volgende tekst niet verwijderen of wijzigen. --

Wanneer het tijd is, kunt u hier deelnemen aan uw Rijksvideo Vergadering.

Vergaderingsnummer (toegangscode): 10.2.g

Wachtwoord voor vergadering: 10.2.g

Deelnemen aan vergadering

Tik om deel te nemen vanaf een mobiel apparaat (alleen deelnemers)

[+31-2072-19842](tel:+31-2072-19842), [1750580569##](tel:+31-2072-19842) Netherlands Toll

[+1-650-215-5226](tel:+1-650-215-5226), [1750580569##](tel:+1-650-215-5226) United States Toll

Deelnemen via telefoon

+31-2072-19842 Netherlands Toll

+1-650-215-5226 United States Toll

[Algemene inbelnummers](#)

Deelnemen via een videosysteem of -toepassing

Kies 1750580569@rijksvideo.webex.com

U kunt ook 62.109.219.4 kiezen en uw vergaderingsnummer invoeren.

Deelnemen met Microsoft Lync of Microsoft Skype voor Bedrijven

Kies 1750580569.rijksvideo@lync.webex.com

Als u een host bent, [klik dan hier](#) om hostgegevens weer te geven.

Hebt u hulp nodig? Ga naar <http://help.webex.com>

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Cc: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e ; Postbus DG Secretariaat Omgevingswet; Postbus bdqbw beleid; 10.2.e
Onderwerp: Annotatie bijeenkomst Studiegroep Ruimte (motie Harbers c.s.) a.s. maandag 25 januari
Datum: vrijdag 22 januari 2021 14:01:00
Bijlagen: [210112 Verslag plenaire sessie studiegroep.docx](#)
[Tweede Deelsessie Landbouw 11.01.docx](#)
[Verslag tweede deelsessie Energie en Wonen.docx](#)
[210112 Verslag tweede deelsessie Vitaal Platteland.docx](#)
[Annotatie eindrapport studiegroep Ruimtelijke inrichting voor bijeenkomst 250121.docx](#)

Beste 10.2.e ,
 Maandagmiddag is de volgende sessie van de studiegroep ruimtelijke inrichting.
 Ter bespreking is de geannoteerde inhoudsopgave; de verslagen van de deelsessies zijn ter informatie. Deze inhoudsopgave geeft redelijk weer wat de discussies in de diverse deelsessies hebben opgeleverd.

Eventuele inbreng zou kunnen zijn:

1. In de inhoudsopgave is er verdere aanscherping mogelijk; in de opbouw en de optie-uitwerking; zie bijvoorbeeld onderstaand.
2. Duidelijk is dat de lagenbenadering (vertrekken vanuit en sturen op het bodem en watersysteem en daar het functie/ruimtegebruik op laten aansluiten) echt centraal moet staan. Dat zit ook al in de opbouw verwerkt; en is ook in lijn met de beleidskeuze in de NOVI daarover (4.1)
3. Maar ook de sociaaleconomische aspecten moeten in de opties niet ondersneeuwen; laten we die niet uit het oog verliezen; en dat is breder dan alleen verdienmodellen voor de landbouw. De meest logische plek daarvoor is nog niet zo zichtbaar.
4. Duidelijk is wel dat de studiegroep ook wat richtingen zal moeten duiden mbt sectoraal beleid; met alleen 'ruimtelijke' aanbevelingen komen we er niet.

Ik zie zelf het onderstaande meer voor me om de lijn in de opbouw wat strakker te krijgen:

Bouwstenen Advies:

1. **Opgaven:** Stapeling van zoveel mogelijk gekwantificeerde opgaven die samenkomen in het landelijk gebied
2. **Huidig beleid:** analyse van hoe er nu aan deze opgaven gewerkt wordt
3. **Resultaat:** analyse het doelbereik van huidig beleid
4. **Gap:** analyse van de discrepantie tussen opgave en resultaat
5. **Beleidsopties:** voorstel van mogelijke handelingsperspectieven om de gaps te dichten

Randvoorwaarden/No-regret

1. Opgaven: expliciteren van opgaven, meetbaar en waar nodig regio specifiek.
Uitspraken doen over doelenhiërarchie en/of functiehiërarchie
2. Instrumenten: goed gevulde instrumentenkoffer juridisch, financieel, fiscaal, procesmatig en kennisproducten.

Optie 1: Business as usual

- Huidige aanpak en instrumenten
- Naar beneden bijstellen van doelen, gezien beperkt doelbereik huidige instrumenten
- Accepteren afwentelen problemen naar tijd en plaats
- Accepteren van conflict met EU en regio's

Optie 2: Rijk stuurt centraal

- Hanteren aangescherpte opgave en instrumentenkoffer
- Scherp planologisch zoneren als Rijk voor natuur, landbouw, energie, verstedelijking
- Accepteren gebrek aan gebiedskennis en gebrek aan draagvlak in regio.

Optie 3: Rijk en regio komen tot regionale integrale Omgevingsstrategieën

- Rijk doet geïntegreerde uitvraag voor opgaven per regio
- Regio doet propositie aan Rijksoverheid
- Rijk en Regio onderhandelen over voorwaarden voor vaststellen en uitvoeren Omgevingsstrategie en sluiten hierover een bestuursakkoord.
- Rijk ondersteunt regio via rijk gevulde instrumentenkoffer bij uitvoering.
- Accepteren suboptimale regio-indeling: criteria zijn bestuurlijke grenzen, bodem-watersysteem en culturele identiteit. Aantal +/- 30 stuks.
- Uitwerken koppeling regionale Omgevingsstrategieën aan Huis van Thorbecke.
- Opzetten governance en uitvoeringsapparaat voor uitvraag, onderhandeling, uitvoering van Omgevingsstrategieën.

Daar komt dat ook het doorrekenen natuurlijk nog bij; en per optie wil je de voor- en nadelen in beeld brengen.

Het voorstel dat nu in de geannoteerde inhoudsopgave zit, is om in te zetten op beide randvoorwaardelijke voorzieningen tav doelen en instrumenten; en optie 3.

Met bovenstaande opbouw kun je dat wat duidelijker definiëren en ook de no-regret

maatregelen duidelijker positioneren. Instrumentarium hoort daar zeker bij omdat dat nodig is in de opties 2 en 3. Maar andere inzichten zijn natuurlijk ook zeer welkom! ☺
Benieuwd naar het vervolg van de discussie!

Met vriendelijke groet,

10.2.e

ONS Landschap | Landelijk Gebied | NOVI

Ministerie van BZK

Directie Ruimtelijke Ordening

Turfmarkt 147 | 2511 DP Den Haag

Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag

www.denationaleomgevingsvisie.nl

m. (06) 10.2.e

e. 10.2.e @minbzk.nl

Van: Postbus DG Secretariaat Omgevingswet

Verzonden: vrijdag 22 januari 2021 08:55

Aan: 10.2.e

Onderwerp: FW: Bijeenkomst Studiegroep Ruimte (motie Harbers c.s.) a.s. maandag 25 januari

Van: Postbus DG Secretariaat Omgevingswet

<postbus.dgsecretariaat.omgevingswet@minbzk.nl>

Verzonden: vrijdag 22 januari 2021 08:32

Aan: Postbus DG Secretariaat Omgevingswet

<postbus.dgsecretariaat.omgevingswet@minbzk.nl>

Onderwerp: FW: Bijeenkomst Studiegroep Ruimte (motie Harbers c.s.) a.s. maandag 25 januari

Van: 10.2.e <10.2.e @minlnv.nl>

Verzonden: woensdag 20 januari 2021 19:38

Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @minlnv.nl>;

10.2.e 10.2.e @minbzk.nl>; 10.2.e - DGWB

<10.2.e @minienw.nl>; 10.2.e (IRF/BBV) <10.2.e @minfin.nl>;

'10.2.e' <10.2.e >; '10.2.e'

<10.2.e >; '10.2.e @rabobank.nl' <10.2.e @rabobank.nl>;

'10.2.e @spaarsaam.nu' <10.2.e @spaarsaam.nu>; '10.2.e @staatsbosbeheer.nl'

<10.2.e @staatsbosbeheer.nl>; '10.2.e .net' <10.2.e .net>;

'10.2.e @hotmail.com' <10.2.e @hotmail.com>; '10.2.e @icloud.com'

<10.2.e @icloud.com>; '10.2.e' <10.2.e @wsrl.nl>; '10.2.e @pbl.nl'

<10.2.e @pbl.nl>; '10.2.e' <10.2.e @minbzk.nl>; '10.2.e'

<10.2.e @minbzk.nl>; '10.2.e' <10.2.e @minlnv.nl>; '10.2.e -

10.2.e' <10.2.e @minlnv.nl>; '10.2.e'

<10.2.e @minezk.nl>; '10.2.e' <10.2.e @minezk.nl>

CC: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>; 10.2.e - DGWB

<10.2.e @minienw.nl>; 10.2.e - DGWB <10.2.e @minienw.nl>;

10.2.e DGWB <10.2.e @minienw.nl>; 10.2.e (IRF/VJFA)

<10.2.e @minfin.nl>; 10.2.e <10.2.e @minlnv.nl>; 10.2.e

10.2.e <10.2.e @minlnv.nl>

Onderwerp: Bijeenkomst Studiegroep Ruimte (motie Harbers c.s.) a.s. maandag 25 januari

Beste leden van de Studiegroep ruimtelijke inrichting,

De bijeenkomst van vorige week dinsdag is afgesloten met de afspraak dat het secretariaat de volgende keer een voorstel voor een geannoteerde inhoudsopgave voorlegt, op basis waarvan het advies de komende weken in concept kan worden opgesteld. Bijgesloten treft u deze annotatie aan.

We stellen voor de Studiegroep van a.s. maandagmiddag de volgende agenda voor:

1. Opening/welkom
2. Verslagen deelsessies 11 en 12 januari en plenaire Studiegroep 12 januari jl. (4 bijlagen)

3. Geannoteerde inhoudsopgave advies Studiegroep (bijgevoegd):

- Voorgestelde structuur/opbouw van het advies (ook de vraag: ontbreken er elementen?)
- Voorgestelde inhoud en redeneerlijnen a.h.v. de hoofdstukken
- Conclusies en afspraken voor het vervolg

4. Rondvraag en sluiting

Met vriendelijke groet, namens 10.2.e en het secretariaat,

10.2.e

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e
Cc: 10.2.e ; 10.2.e ; Postbus DG Secretariaat Omgevingswet; Postbus bdgbw beleid;
Onderwerp: RE: Annotatie bijeenkomst Studiegroep Ruimte (motie Harbers c.s.) a.s. dinsdag 9 februari
Datum: maandag 8 februari 2021 15:40:00
Bijlagen: image001.png

Beste 10.2.e,

Je opmerkingen t.a.v. de 7 opties herkennen wij. De opties sluiten elkaar zeker niet uit. Bovendien constateren wij ook dat de opties zoals nu neergezet nog moeilijk te plaatsen zijn in de scenario's zoals in de notitie opgenomen. Daarbij blijkt het lastig om de beleidsopties voor de verschillende thema's/invallshoeken (landbouw, natuur, energie, verstedelijking, sociaaleconomisch) op een gezamenlijke leest te schoeien (zowel inhoudelijk als qua sturing).

In de vragen die bij deze notitie te stellen zijn resoneert de enorme zoektocht en worsteling van het secretariaat van de studiegroep om op basis van alle besprekingen tot nu toe (en alle kennis en deskstudie) rode draden te definiëren voor beleidsopties. Wij (het secretariaat olv 10.2.e) hebben het ei van columbus nog niet gevonden en dat zie je in deze notitie terug. We blijven teveel rondjes draaien en zijn zelf nog onvoldoende in staat gebleken dit te doorbreken.

Dit baart zorgen gezien de korte tijd (4 weken) die de studiegroep nog rest om tot een advies te komen. Cruciale vraag daarbij is of het nog wel realistisch is om -vanaf het punt waar we nu staan - binnen vier weken beleidsopties te definiëren, deze concreet uit te werken (ook qua tempo en meerjarigheid) en te laten doorrekenen.

Wij hopen dat de studiegroep morgen kan helpen de goede richting te vinden. Jouw vragen bij deze opties, alsmede de zorg over de voortgang, zouden daarbij wat ons betreft zeker aan de orde moeten worden gesteld.

Vriendelijke groet,

Mede namens 10.2.e

10.2.e

Van: 10.2.e

Verzonden: zaterdag 6 februari 2021 09:56

Aan: 10.2.e

CC: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e ; Postbus DG Secretariaat Omgevingswet ; Postbus bdgbw beleid ; 10.2.e

Onderwerp: RE: Annotatie bijeenkomst Studiegroep Ruimte (motie Harbers c.s.) a.s. dinsdag 9 februari

Hoi 10.2.e, eerste reactie hoor, heb het nog niet goed genoeg gelezen.

Vroeg me af of de 7 opties elkaar uitsluiten, en ook of dat geldt voor de vier ontwikkelrichtingen. Kun je die ook per sector of per regio verschillend invullen? En daarmee dus ook of natuurinclusief (ik heb inmiddels geïnternaliseerd dat landbouwers ook nu al, en potentieel ook nog meer, natuurbeheerders zijn) en productiegericht gezoneerd en wel allebei naast elkaar kunnen blijven bestaan. Ik zou denken van wel (tenzij je daar zoals 10.2.e normatief bezwaar tegen hebt). Dan kom je dus op de zonering uit met productiegericht niet grond gebonden op willekeurig welk bedrijventerrein in Nederland, productiegericht grond gebonden op plekken met vruchtbare grond en geen concurrerend grondgebruik met hogere waarde (dus niet daar waar je ook huisjes wilt bouwen) en verder heel veel natuurinclusief (en dan zou ik wel benieuwd zijn of we daar ook percentages aan kunnen koppelen (80% van de landbouw wordt natuurinclusief dan wel op zijn minst circulair?).

Kun je niet toe met alleen de opties 1,2,3 en 7? De rest moet ook natuurlijk, je moet huizen bouwen en energietransitie doen, maar zijn dat nieuwe onderscheiden opties? Dat moet toch altijd?

Besteden we genoeg tijd aan tempo en ook meerjarigheid? Het punt dat we de landbouwsector kwijt geraakt zijn om dat we steeds weer nieuw beleid hebben (inclusief financiële prikkels en zij alleen maar dieper en dieper in de leningen bij de banken zitten. En qua tempo: hoe snel kunnen we tot verandering komen? 10.2.e heeft het al snel over decennia. Is dat noodzakelijk of kunnen we echt al komende jaren het land zien veranderen?

Verzonden met BlackBerry Work

(www.blackberry.com)

Van: 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>

Datum: vrijdag 05 feb. 2021 6:02 PM

Aan: 10.2.e 10.2.e @minbzk.nl

Kopie: 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>, 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>,

10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>, Postbus DG Secretariaat Omgevingswet

<postbus.dgsecretariaat.omgevingswet@minbzk.nl>, Postbus bdgbw beleid <Postbusbdgbwbeleid@minbzk.nl>,

10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>

Onderwerp: Annotatie bijeenkomst Studiegroep Ruimte (motie Harbers c.s.) a.s. dinsdag 9 februari

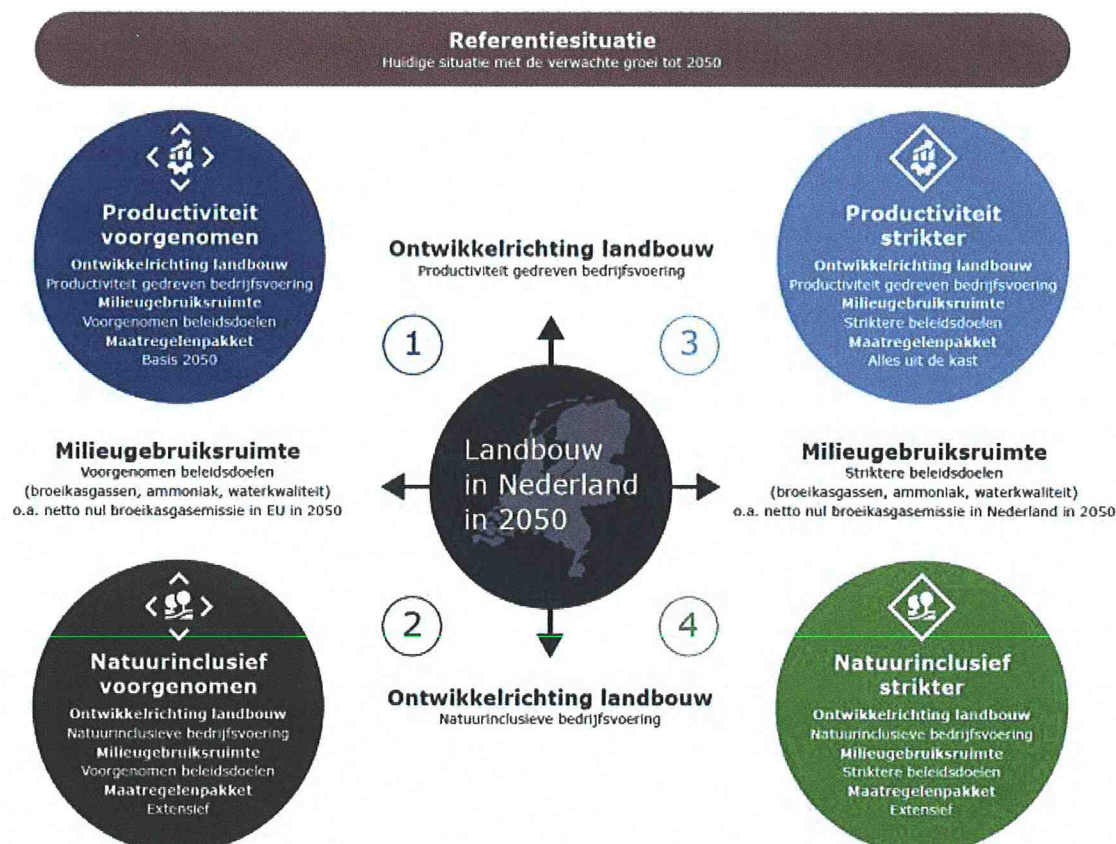
Beste 10.2.e

Dinsdagmiddag is weer de volgende sessie van de studiegroep ruimtelijke inrichting.

De hoofdmoot van de bespreking zal zijn de **beleidsopties** en de ordening daarvan.

Om kort te duiden hoe deze tot stand zijn gekomen het volgende:

- Sinds de vorige bijeenkomst is geprobeerd te werken met een opzet die uitgaat van het lagenmodel en vervolgens een aantal beleidsopties geordend in vier kwadranten op de assen integraal-sectoraal, sturend-faciliterend. Ook zijn beleidsinstrumenten naar deze opbouw geordend.
- Deze 'oefening' leverde weliswaar een palet aan onderscheidende beleidsopties op, en komt zo tegemoet aan de wens verschillende (politieke) waardenoriëntaties te bedienen, maar heeft ook bezwaren. Een model wordt al snel een keurslijf voor allerlei relevante sectorspecifieke vraagstukken. Verder brengt dit raamwerk automatisch met zich mee dat de nadruk komt te liggen op de sturingsfilosofie en niet op de uiteindelijke inrichting van het landschap. Volgens die filosofie van 'ontwerpend onderzoek' is het hopeloos om vanuit een puur analytisch denkkader aan te willen sturen op een concrete oplossing voor een ingewikkeld probleem. Daarbij willen we eigenlijk per definitie integraal proberen tot oplossingen te komen en was die as sectoraal-integraal dus ook discutabel.
- Dat leverde de conclusie op dat het waardevol is om de beleidsopties op deze assen te scoren, maar dat dat heel moeilijk is als je deze discussie moet voeren zonder het eindbeeld dat je voor ogen staat. Beelden bepalen de waardering van de opties en daarom zal in de studiegroep ook over de verschillende beelden op de toekomst moeten worden gesproken.
- We hebben daarvoor wel een pragmatische oplossing gezocht, en denken die gevonden te hebben door voort te bouwen op vier ontwikkelrichtingen voor de landbouw die door de WUR zijn ontwikkeld. Ik heb de afbeelding van deze vier richtingen hieronder ook ingevoegd.
- Deze ontwikkelrichtingen geven zowel ruimte voor de 'technologisch gedreven' oplossingen als voor de 'extensieve en inclusieve oplossingen'. Het model dat 10.2.e zelf eerder presenteerde is grofweg de optie rechtsboven; de visie die 10.2.e uitdraagt is meer het kwadrant rechtsonder. We denken daarom dat dit model door de hele studiegroep zal kunnen worden omarmd.
- De andere opgaven (energie, wonen etc) voegen we dan hieraan toe. De kwadranten zijn door de WUR niet ruimtelijk uitgewerkt, maar dat is wat wij als studiegroep kunnen doen, gebruikmakend van de noties die daarover eerder zijn gemaakt, zoals zoneren en de verschillende manieren waarop dat kan. In de memo worden deze kwadranten daarmee al een klein beetje geladen op deze weg, aangevuld met een aantal andere varianten die relevante invalshoeken weergeven vanuit verstedelijking en energie.
- Essentieel in de uitwerking van het advies wordt sowieso het vraagstuk van de grondprijzen. Voor iedereen is duidelijk dat er een afname van de gronddruk en de grondprijzen nodig is om de transitie echt voor elkaar te krijgen. De vraag over actiever (rijks)grondbeleid, de bijbehorende uitvoeringsorganisatie en de gebiedsgerichte ontschotte financiering is onlosmakelijk verbonden hiermee en zal in de verdere uitwerking van de opties en het gesprek tussen de departementen op tafel komen en is dat natuurlijk ook al. Eveneens de andere aspecten van de door Dirk Sijmons beschreven 'bermudadriehoek' van grondprijzen; inkomensbestanddelen en financieringslast.

Ik ben erg benieuwd of deze aanpak jou ook aanspreekt.

Specifieke punten om aandacht voor te vragen heb ik op dit moment niet. Hopelijk tot dinsdag,

Met vriendelijke groet,

10.2.e

ONS Landschap | Landelijk Gebied | NOVI

Ministerie van BZK

Directie Ruimtelijke Ordening

Turfmarkt 147 | 2511 DP Den Haag

Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag

www.denationaleomgevingsvisie.nl

m. (06) 10.2.e

e. 10.2.e@minbzk.nl

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e; 10.2.e
Onderwerp: RE: Agenda en stukken voor bijeenkomst Studiegroep ruimte donderdag 25 februari, 14:00-16:00 uur
Datum: dinsdag 23 februari 2021 18:06:00

Beste 10.2.e en 10.2.e

Inderdaad is in de studiegroep met 10.2.e besproken dat vervanging alleen gedaan zou worden voor de verdiepende deelsessies en niet de plenaire bijeenkomsten. Heel fijn als je / jullie er aan toe komen om eea te lezen en (na de vakantie) eventueel ook wat gedachten te mailen of even te bellen. Er is nog een volgende bijeenkomst op 9 maart.

Een paar opmerkingen over deze stukken:

- Op de tekst in Hoofdstuk 2 (de opgaven) doen we nu wat checks op de feiten bij diverse collega's om zeker te weten dat we de juiste cijfers en uitgangspunten nemen.
- De opties in H3 zijn ook weer met stoom en kokend water afgelopen weekend uit de pen gerold. Het is nog wat onevenwichtig; wat weinig 'ruimtelijk', en ook worden de voor- en nadelen nog niet overzichtelijk tegen elkaar afgewogen. De wens is om dit nog in een matrix of anderszins weer te geven.
- Een werkgroepje is bezig om het instrumentarium er bij in beeld te brengen; zowel m.b.v. het fiche zoals door minFin voorgesteld; als in beschrijvingen van gecombineerde instrumenten die passen bij een bepaalde optie. Daarbij hoort actiever grondbeleid, grondbanken en financiering van afwaardering etc. Daar is de werkgroep actief grondbeleid met de uitwerking bezig en we betrekken hen nu ook bij onze actie tbv de afstemming.

Ook de afstemming met de conclusies van het IBO RO vraagt wat aandacht, daar gaat het m.b.t. het landelijk gebied wel wat kort door de bocht en is het soms wat zoeken naar wat er past in de scope van het IBO en wat in de studiegroep een plek moet krijgen.

Groet en fijne (zonnige) dagen,
10.2.e

Van: 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>

Verzonden: dinsdag 23 februari 2021 09:14

Aan: 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>; 10.2.e
<10.2.e@minbzk.nl>

Onderwerp: RE: Agenda en stukken voor bijeenkomst Studiegroep ruimte donderdag 25 februari, 14:00-16:00 uur

Mogge, ik heb begrepen dat ik jou niet mag vervangen (10.2.e wil geen vervangers)

Van: 10.2.e 10.2.e@minbzk.nl>

Verzonden: dinsdag 23 februari 2021 08:45

Aan: 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>; 10.2.e
<10.2.e@minbzk.nl>

Onderwerp: FW: Agenda en stukken voor bijeenkomst Studiegroep ruimte donderdag 25 februari, 14:00-16:00 uur

Ik ben hier in beginsel niet bij (maar ga het iig lezen).

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2.e 10.2.e@minlnv.nl>
Datum: maandag 22 feb. 2021 8:45 PM

Aan: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>, 10.2.e <10.2.e @minlnv.nl>, 10.2.e <10.2.e @minbzk.nl>, 10.2.e - DGWB
10.2.e @minienw.nl>, 10.2.e (IRF/BBV) <10.2.e @minfin.nl>, 10.2.e @wur.nl' <10.2.e @wur.nl>, 10.2.e @wur.nl' <10.2.e @wur.nl>, 10.2.e @rabobank.nl' 10.2.e @rabobank.nl>, 10.2.e @rabobank.nl' <10.2.e @rabobank.nl>, 10.2.e @spaarsaam.nu' 10.2.e @spaarsaam.nu>, 10.2.e @staatsbosbeheer.nl' <10.2.e @staatsbosbeheer.nl>, 10.2.e net' <10.2.e net>, 10.2.e @hotmail.com' <10.2.e @hotmail.com>, 10.2.e @icloud.com' <10.2.e @icloud.com>, 10.2.e ' <10.2.e @wsrl.nl>, 10.2.e @pbl.nl' 10.2.e @pbl.nl>, 10.2.e <10.2.e @minbzk.nl>, 10.2.e <10.2.e @minbzk.nl>, 10.2.e 10.2.e @minlnv.nl> 10.2.e <10.2.e @minlnv.nl> 10.2.e <10.2.e @minlnv.nl> 10.2.e <10.2.e @minezk.nl>, 10.2.e <10.2.e @minezk.nl>
Kopie: 10.2.e 10.2.e @rijksoverheid.nl>, 10.2.e - DGWB
<10.2.e @minienw.nl>, 10.2.e DGWB <10.2.e @minienw.nl>, 10.2.e - DGWB <10.2.e @minienw.nl>, 10.2.e (IRF/VJFA) <10.2.e @minfin.nl>, 10.2.e 10.2.e @minlnv.nl>, 10.2.e <10.2.e @minlnv.nl>

Onderwerp: Agenda en stukken voor bijeenkomst Studiegroep ruimte donderdag 25 februari, 14:00-16:00 uur

Beste leden van de Studiegroep ruimtelijke inrichting,
Tot vandaag hebben 10.2.e en de leden van het secretariaat gewerkt aan een zo voldragen mogelijke opzet voor de eerste drie hoofdstukken van het advies van de studiegroep. Nadat de hoofdlijnen hiervoor in de vorige bijeenkomst van de studiegroep zijn besproken, was het nog een aardige puzzel om dit uit te werken in een geordend geheel. Enkele pogingen daartoe zijn vastgelopen, maar we menen u nu een opzet te kunnen voorleggen die rijp genoeg is voor bespreking – ook al dragen ook deze teksten nog onmiskenbaar het karakter van 'werk in uitvoering'. We realiseren ons dat het voor u kort dag is om zich een oordeel over deze concepthoofdstukken te vormen, maar hopen toch dat donderdag een goede discussie over de hoofdlijnen van deze opzet mogelijk is.

De agenda voor de bijeenkomst van de studiegroep van 25 februari:

1. Opening
2. Verslag bijeenkomst 9 februari jl. (zie mail 17 feb. jl.)
3. Brieven natuurorganisaties en LTO (zie mail 17 feb. jl.)
4. Concepthoofdstukken 1 t/m3 van het advies van de studiegroep (in twee documenten bijgevoegd)
5. Rondvraag en sluiting

Met vriendelijke groet, namens voorzitter en secretariaat,

10.2.e

Van: 10.2.e

Verzonden: woensdag 17 februari 2021 10:38

Aan: 10.2.e ' <10.2.e @rijksoverheid.nl>; 10.2.e) <10.2.e @minlnv.nl>; 10.2.e ' <10.2.e @minbzk.nl>; 10.2.e - DGWB' 10.2.e @minienw.nl>; 10.2.e (IRF/BBV)' <10.2.e @minfin.nl>; 10.2.e @wur.nl' <10.2.e @wur.nl>; 10.2.e @wur.nl' 10.2.e @wur.nl>; 10.2.e @rabobank.nl' <10.2.e @rabobank.nl>; 10.2.e @rabobank.nl' <10.2.e @rabobank.nl>; 10.2.e @spaarsaam.nu' 10.2.e @spaarsaam.nu>; 10.2.e @staatsbosbeheer.nl' 10.2.e @staatsbosbeheer.nl>; 10.2.e .net' <10.2.e .net>; 10.2.e @hotmail.com' <10.2.e @hotmail.com>; 10.2.e @icloud.com' 10.2.e @icloud.com>; 10.2.e ' <10.2.e @wsrl.nl>; 10.2.e @pbl.nl' <10.2.e @pbl.nl>; 10.2.e <10.2.e @minbzk.nl>; 10.2.e <10.2.e @minbzk.nl>; 10.2.e <10.2.e @minlnv.nl>; 10.2.e

10.2.e 10.2.e @minInv.nl>; 10.2.e
<10.2.e @minezk.nl>; 10.2.e 10.2.e @minezk.nl>
cc: '10.2.e' <10.2.e @rijksoverheid.nl>; '10.2.e' - DGWB'
<10.2.e @minienw.nl>; 10.2.e DGWB'
<10.2.e @minienw.nl>; 10.2.e - DGWB' <10.2.e @minienw.nl>; 10.2.e
(IRF/VJFA)' <10.2.e @minfin.nl>; 10.2.e
10.2.e @minInv.nl>; 10.2.e <10.2.e @minInv.nl>

Onderwerp: Verslag studiegroepbijeenkomst 9 februari jl.

Beste leden van de Studiegroep ruimtelijke inrichting,

Bijgevoegd treft u het verslag van de bijeenkomst van de studiegroep van vorige week dinsdag. Tevens zijn ter kennisname bijgevoegd de brieven die door natuurorganisaties en door LTO aan de studiegroep zijn verzonden.

De volgende bijeenkomst van de studiegroep is volgende week donderdag. Zoals gezegd is het de bedoeling dan een eerste, meer uitgeschreven opzet van het advies met elkaar te bespreken. Onze inschatting is dat we dit begin volgende week kunnen versturen; er wordt nu hard aan gewerkt, maar vermoedelijk zal het niet lukken dit reeds voor het weekend met u te kunnen delen.

Vriendelijke groet, namens 10.2.e en het secretariaat,

10.2.e

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: FW: Agenda en stukken voor bijeenkomst Studiegroep ruimte donderdag 25 februari, 14:00-16:00 uur
Datum: woensdag 24 februari 2021 20:54:02
Bijlagen: [Advies Studiegroep ruimte hoofdstuk 3 versie 220221 con^{10.2}.docx](#)
[Advies studiegroep ruimte hoofdstukken 1 en 2 versie 220221 con^{10.2}.docx](#)

Heb t gelezen, maar niet heel secuur. Er staan best stevige uitspraken in, die zou je misschien geclusterd aan het eind willen terug zien, omdat ze dan meer spreken. Er staan principes in als zoneren, en volgen van de bodem en watersystemen. Ik zou zo graag dat operationeel kunnen maken op de kaart. Wordt daar stiekem op geoefend?

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2.e <10.2.e@wur.nl>
Datum: woensdag 24 feb. 2021 12:43 PM
Aan: 10.2.e <10.2.e@minlnv.nl>, 10.2.e <10.2.e@rijksoverheid.nl>, 10.2.e <10.2.e@minlnv.nl>, 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>, 10.2.e - DGWB <10.2.e@minienw.nl>, 10.2.e (IRF/BBV) <10.2.e@minfin.nl>, 10.2.e <10.2.e@wur.nl>, 10.2.e @rabobank.nl' <10.2.e@rabobank.nl>, 10.2.e @spaarsaam.nu' <10.2.e@spaarsaam.nu>, 10.2.e@staatsbosbeheer.nl' <10.2.e@staatsbosbeheer.nl>, 10.2.e .net' <10.2.e.net>, 10.2.e @hotmail.com' <10.2.e@hotmail.com>, 10.2.e @icloud.com' 10.2.e @icloud.com>, 10.2.e ' <10.2.e@wsrl.nl>, 10.2.e @pbl.nl' <10.2.e@pbl.nl>, 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>, 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>, 10.2.e <10.2.e@minlnv.nl>, 10.2.e 10.2.e @minlnv.nl>, 10.2.e <10.2.e@minezk.nl>, 10.2.e 10.2.e@minezk.nl>
Kopie: 10.2.e <10.2.e@rijksoverheid.nl>, 10.2.e - DGWB 10.2.e @minienw.nl>, 10.2.e - DGWB <10.2.e@minienw.nl>, 10.2.e - DGWB <10.2.e@minienw.nl>, 10.2.e (IRF/VJFA) 10.2.e @minfin.nl>, 10.2.e <10.2.e@minlnv.nl>, 10.2.e <10.2.e@minlnv.nl>
Onderwerp: RE: Agenda en stukken voor bijeenkomst Studiegroep ruimte donderdag 25 februari, 14:00-16:00 uur

Beste allemaal

Ik heb de concept hoofdstukken gelezen en her en der van commentaar voorzien; daarbij heb ik vooral gelet op de onderwerpen waar ik verstand van heb en op begrijpelijkheid van een 'gewone' lezer.

Meer in het algemeen is mijn reactie de volgende:

- Ik ben onder de indruk van wat er allemaal al staat en van het werk dat er is verzet. Mijn complimenten en mijn dank is groot!
- Ik heb wel wat moeite om de lijn van de argumentatie te volgen – zowel binnen de hoofdstukken als in het advies als geheel. Dat heeft natuurlijk te maken met de concept-status van het stuk. Maar het zou handig zijn als de logica van de opbouw wat nadrukkelijker werd toegelicht – in het inleidende hoofdstuk en voor elk hoofdstuk.
- Sommige stukken zijn vrij lang en gedetailleerd waardoor je (ik ;) de draad makkelijk kwijtraakt.
- Terugblikkend op het geheel, is mij nog niet duidelijk wat nu onze boodschap is. Ik

denk dat we die wel in 3-4 zinnen zouden moeten kunnen samenvatten – de clou van het hele verhaal, of de sleutelwoorden van onze denkwijze en redentie. Ik zou het daar nu nog heel moeilijk mee hebben. Als we die wel duidelijk hebben zou het wellicht ook makkelijker zijn om de argumentatielijnen duidelijker in te zetten en zichtbaar te maken.

Tot morgen

10.2.e

10.2.e

10.2.e

Wageningen University
Rural Sociology
Hollandseweg 1
NL-6706 KN Wageningen
tel. +31 10.2.e
email 10.2.e @wur.nl

10.2.e

University of Groningen
Chairgroup of Cultural Geography
email 10.2.e @rug.nl

Rural Sociology Group - Wageningen UR

<http://ruralsociologywageningen.wordpress.com/>

running European projects:

<http://rural-urban.eu>

<http://imagine-project.eu/>

From: 10.2.e <10.2.e @minInv.nl>

Sent: 22 February 2021 20:45

To: 10.2.e <10.2.e @rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e @minInv.nl>;
10.2.e <10.2.e @minbzk.nl>; 10.2.e - DGWB'
<10.2.e @minienw.nl>; 10.2.e (IRF/BBV)' 10.2.e @minfin.nl>;
10.2.e <10.2.e @wur.nl>; 10.2.e <10.2.e @wur.nl>;
10.2.e @rabobank.nl' <10.2.e @rabobank.nl>;
10.2.e @rabobank.nl' <10.2.e @rabobank.nl>;
10.2.e @spaarsaam.nu' <10.2.e @spaarsaam.nu>; 10.2.e @staatsbosbeheer.nl'
<10.2.e @staatsbosbeheer.nl>; 10.2.e net' <10.2.e net>;
10.2.e @hotmail.com' 10.2.e @hotmail.com>; 10.2.e @icloud.com'
<10.2.e @icloud.com>; 10.2.e <10.2.e @wsrl.nl>; 10.2.e @pbl.nl'
<10.2.e @pbl.nl>; 10.2.e <10.2.e @minbzk.nl>; 10.2.e '
10.2.e @minbzk.nl>; 10.2.e <10.2.e @minInv.nl>; 10.2.e
<10.2.e @minInv.nl>; 10.2.e <10.2.e @minezk.nl>;
10.2.e <10.2.e @minezk.nl>
Cc: 10.2.e 10.2.e @rijksoverheid.nl>; 10.2.e - DGWB'
<10.2.e @minienw.nl>; 10.2.e) - DGWB'
<10.2.e @minienw.nl>; 10.2.e - DGWB' 10.2.e @minienw.nl>; 10.2.e
(IRF/VJFA)' <10.2.e @minfin.nl>; 10.2.e
<10.2.e @minInv.nl>; 10.2.e <10.2.e @minInv.nl>

Subject: Agenda en stukken voor bijeenkomst Studiegroep ruimte donderdag 25 februari, 14:00-16:00 uur

Beste leden van de Studiegroep ruimtelijke inrichting,

Tot vandaag hebben 10.2.e en de leden van het secretariaat gewerkt aan een zo voldragen mogelijke opzet voor de eerste drie hoofdstukken van het advies van de studiegroep. Nadat de hoofdlijnen hiervoor in de vorige bijeenkomst van de studiegroep zijn besproken, was het nog een aardige puzzel om dit uit te werken in een geordend geheel. Enkele pogingen daartoe zijn vastgelopen, maar we menen u nu een opzet te kunnen voorleggen die rijp genoeg is voor bespreking – ook al dragen ook deze teksten nog onmiskenbaar het karakter van 'werk in uitvoering'. We realiseren ons dat het voor u kort dag is om zich een oordeel over deze concepthoofdstukken te vormen, maar hopen toch dat donderdag een goede discussie over de hoofdlijnen van deze opzet mogelijk is.

De agenda voor de bijeenkomst van de studiegroep van 25 februari:

1. Opening
2. Verslag bijeenkomst 9 februari jl. (zie mail 17 feb. jl.)
3. Brieven natuurorganisaties en LTO (zie mail 17 feb. jl.)
4. Concepthoofdstukken 1 t/m3 van het advies van de studiegroep (in twee documenten bijgevoegd)
5. Rondvraag en sluiting

Met vriendelijke groet, namens voorzitter en secretariaat,

10.2.e

Van: 10.2.e

Verzonden: woensdag 17 februari 2021 10:38

Aan: '10.2.e' <10.2.e@rijksoverheid.nl>; 10.2.e <10.2.e@minlnv.nl>; 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>; 10.2.e - DGWB' 10.2.e @minienw.nl>; 10.2.e (IRF/BBV)' 10.2.e @minfin.nl>; 10.2.e @wur.nl' <10.2.e@wur.nl>; 10.2.e @wur.nl' 10.2.e @wur.nl>; 10.2.e @rabobank.nl' 10.2.e @rabobank.nl>; 10.2.e @rabobank.nl' <10.2.e@rabobank.nl>; 10.2.e @spaarsaam.nu' 10.2.e @spaarsaam.nu>; 10.2.e @staatsbosbeheer.nl' 10.2.e @staatsbosbeheer.nl>; 10.2.e .net' <10.2.e.net>; 10.2.e @hotmail.com' <10.2.e@hotmail.com>; 10.2.e @icloud.com' <10.2.e@icloud.com>; 10.2.e' <10.2.e@wsrl.nl>; 10.2.e @pbl.nl' <10.2.e@pbl.nl>; 10.2.e 10.2.e @minbzk.nl>; 10.2.e' <10.2.e@minbzk.nl>; 10.2.e 10.2.e @minlnv.nl>; 10.2.e <10.2.e@minlnv.nl>; 10.2.e <10.2.e@minezk.nl>; 10.2.e <10.2.e@minezk.nl>

CC: '10.2.e' <10.2.e@rijksoverheid.nl>; 10.2.e - DGWB' <10.2.e@minienw.nl>; 10.2.e - DGWB' <10.2.e@minienw.nl>; 10.2.e (IRF/VJFA)' <10.2.e@minfin.nl>; 10.2.e

<10.2.e@minlnv.nl>; 10.2.e <10.2.e@minlnv.nl>

Onderwerp: Verslag studiegroepbijeenkomst 9 februari jl.

Beste leden van de Studiegroep ruimtelijke inrichting,

Bijgevoegd treft u het verslag van de bijeenkomst van de studiegroep van vorige week dinsdag. Tevens zijn ter kennisname bijgevoegd de brieven die door natuurorganisaties en door LTO aan de studiegroep zijn verzonden.

De volgende bijeenkomst van de studiegroep is volgende week donderdag. Zoals gezegd is het de bedoeling dan een eerste, meer uitgeschreven opzet van het advies met elkaar te bespreken. Onze inschatting is dat we dit begin volgende week kunnen versturen; er wordt nu hard aan gewerkt, maar vermoedelijk zal het niet lukken dit reeds voor het weekend met u te kunnen delen.

Vriendelijke groet, namens 10.2.e en het secretariaat,

10.2.e

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is gezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen.

De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message.

The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e ; 10.2.e
Cc: 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: RE: Conceptadvies studiegroep ruimtelijke inrichting landelijk gebied na verwerking reacties
Datum: vrijdag 9 april 2021 11:47:00

Hi 10.2.e en 10.2.e,

Als er nog dringende opmerkingen vanuit jullie zijn dan horen we dat natuurlijk graag zo snel mogelijk.. Vandaag werken we nog aan de tekst en ik begrijp net dat de laatste werkzaamheden rond de kaarten maandag pas gedaan kunnen worden, maar dan wil 10.2.e het echt afronden.

Met vriendelijke groet,

10.2.e

ONS Landschap | Landelijk Gebied | NOVI

.....
Ministerie van BZK
Directie Ruimte en Leefomgeving
 Turfmarkt 147 | 2511 DP Den Haag
 Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag

www.denationaleomgevingsvisie.nl

.....
 m. (06) 10.2.e
 e. 10.2.e @minbzk.nl

Van: 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>

Verzonden: donderdag 8 april 2021 17:44

Aan: 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>; 10.2.e
 <10.2.e@minbzk.nl>

CC: 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>

Onderwerp: RE: Conceptadvies studiegroep ruimtelijke inrichting landelijk gebied na verwerking reacties

Dank! Mijn mailtje van zojuist kun je dus negeren ;-)

Van: 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>

Verzonden: donderdag 8 april 2021 10:34

Aan: 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>; 10.2.e
 <10.2.e@minbzk.nl>

CC: 10.2.e <10.2.e@minbzk.nl>

Onderwerp: Conceptadvies studiegroep ruimtelijke inrichting landelijk gebied na verwerking reacties

Hi 10.2.e en 10.2.e,

Bijgevoegd de nagenoeg definitieve versie van het advies van de studiegroep Ruimtelijke inrichting. Hierin zijn de uitkomsten van de laatste commentaarronde vanuit de studiegroep verwerkt, en daarnaast ook reacties op 'feitencheck' vanuit ministeries en nog enige laatste 'voortschrijdende inzichten' vanuit het secretariaat. Er is nu een tekstbureau ingeschakeld om de tekst wat minder ambtelijk te maken. Ook het kaartmateriaal dat in het advies wordt opgenomen is nog in bewerking; in de uiteindelijke versie zullen hier en daar nog enkele andere kaarten worden opgenomen. Ondertussen zijn we ook nog bezig het notenapparaat op orde te

brengen.

Vandaag stuurt 10.2.e zijn voorstellen voor de Kamerbrief toe en vanmiddag werk ik met 10.2.e verder aan de brief.

Groeten, 10.2.e

Van: 10.2.e
Aan: 10.2.e 10.2.e
Cc: 10.2.e ; 10.2.e ; 10.2.e
Onderwerp: Startbijeenkomst studiegroep ruimte 13 november - 9.00 uur
Datum: donderdag 12 november 2020 15:50:27
Bijlagen: [Samenstelling van de Studiegroep Ruimte.pdf](#)
[Agenda Startbijeenkomst Studiegroep Ruimtelijke inrichting.pdf](#)
[Achtergrondnotitie studiegroep Ruimte 1.pdf](#)

Beste 10.2.e ,
 Morgenochtend is de startbijeenkomst van de Studiegroep Ruimte (motie Harbers).
 Van de Rijks-leden (DG's) zijn alleen 10.2.e en jij er in principe bij, helaas kunnen 10.2.e
 (IenW) en 10.2.e (Fin) niet.
 Alle overige leden, op 10.2.e (CRa) en 10.2.e (NAJK) na, zijn er als het goed is.
 10.2.e zit de sessie voor.

In de bijlage nog een keer de agenda en het achtergronddocument en de lijst met de
 samenstelling, nu in Pdf.

Doel van het gesprek is

- Kennismaken, hoe zien deelnemers hun eigen rol
- Overeenstemming bereiken over het type eindproduct
- Werkwijze bepalen voor de komende sessies
- Gewenste voorbereiding en ondersteuning.

Andere aandachtspunten:

- De brief ter informeren van de Tweede Kamer over de instelling van de studiegroep is nog
 niet verzonden; daarmee wordt gewacht tot een gesprek met de indieners van de motie
 heeft plaatsgevonden. Dat wordt op dit moment gepland.

Met vriendelijke groet,

10.2.e

ONS Landschap | Landelijk Gebied | NOVI

.....
Ministerie van BZK

Directie Ruimtelijke Ordening

Turfmarkt 147 | 2511 DP Den Haag

Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag

www.denationaleomgevingsvisie.nl

.....
 m. (06) 10.2.e

e. 10.2.e @minbzk.nl

8.2

Agenda Startbijeenkomst Studiegroep Ruimtelijke inrichting, vrijdag 13 november 2020

1. Opening
2. Kennismaking
3. Verkennende ronde: wat zou de studiegroep moeten opleveren?

De startbijeenkomst van de studiegroep heeft als hoofddoel de werkwijze van de studiegroep te bespreken en vast te stellen. Om dit te kunnen doen moet eerst de vraag worden beantwoord welk eindproduct we voor ogen hebben: wat moet het karakter zijn van het advies dat de studiegroep gaat opleveren? In paragraaf 1.4 van de meegestuurde achtergrondnotitie zijn de contouren hiervoor uiteen gezet; dit om de gedachten te bepalen en -hopelijk- ter inspiratie.

Als de studiegroep zich een beeld heeft gevormd van het beoogde eindproduct, kan bepaald worden wat nodig is om hiertoe te komen.

Praktisch:

4. Hoe zien deelnemers aan de studiegroep hun eigen rol?
5. Waarvoor willen we de plenaire bijeenkomsten van de studiegroep gebruiken en hoe willen we die inrichten? Welke voorbereiding vergt dit (van het secretariaat)?
6. Hoeveel sessies van de studiegroep zijn nodig/gewenst (en met welke tijdsduur)? (Nu is iedere maand één bijeenkomst voorzien.)
7. Hoe omgaan met deskundigen? Wanneer wie raadplegen?
8. Wat verder ter tafel komt

Achtergrondnotitie Studiegroep Ruimte

Versie 1.0

Datum 11 november 2020
Status Concept

Inhoud

Inleiding	3
1 Aanleiding, afbakening en opdracht	4
1.1 Aanleiding	4
1.2 Opdracht aan de studiegroep	4
1.3 Een korte geschiedenis van het ruimtelijke beleid voor het platteland sinds tweede helft 20ste eeuw	5
1.4 Analyse- en ordeningskader voor de studiegroep	7
1.5 Samenhang met andere lopende opdrachten en onderzoeken	10
2 Proces en planning	13
3 Achtergrondinformatie	15
 Bijlage 1 – Motie Harbers c.s.	 23

Inleiding

Dit document bevat informatie die relevant is voor de start van de studiegroep Ruimte, die door de ministers van LNV en BZK ter uitvoering van de motie-Harbers c.s. is ingesteld. Deze motie is 23 juni jl. door de Kamer aangenomen. De tekst van de motie is in de bijlage opgenomen.

Hierin komt achtereenvolgens aan de orde:

1. Aanleiding, opdracht en afbakening, een korte geschiedenis van landbouw en natuur sinds tweede helft 20ste eeuw en een opzet voor een analyse- en ordeningskader
2. Proces en planning, werkwijze
3. Achtergrondinformatie,

In deze achtergrondnotitie wordt de opdracht voor de studiegroep beschreven en afgebakend. Daartoe wordt verkend wat de scope en het karakter van het eindproduct van de studiegroep zouden moeten zijn, en wordt een modelmatige aanpak voorgesteld waarmee de redeneerlijnen van het advies geordend kunnen worden. Daarnaast worden de belangrijkste actuele trajecten beschreven die het werk van de Studiegroep raken, zoals het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en het IBO R.O. Vanwege de inhoudelijke relevantie en de betrokkenheid van een van de deelnemers van de studiegroep erbij, is hieraan toegevoegd enige informatie over het project 'Bodem onder Landschap', dat parallel aan de Studiegroep wordt uitgevoerd.

Vervolgens geeft de achtergrondnotitie een schets van het ruimtegebruik in NL en hoe dit zich ontwikkelt en ontwikkeld heeft.

1 Aanleiding, afbakening en opdracht

1.1 Aanleiding

De opdracht aan de Studiegroep Ruimte is ontleend aan de motie-Harbers, Moorlag, Geurts, Dik-Faber en De Groot, waarin wordt overwogen dat op het platteland veel functies om ruimte concurreren en om passende landschappelijke inrichting vragen en de regering daarom wordt verzocht om een studiegroep ruimtelijke inrichting in te stellen. Aanleiding voor de motie was het stikstofdebat over de relatie tussen landbouw en natuur op 18 juni jl.

Deze studiegroep wordt gevraagd concrete, samenhangende en doorgerekende beleidsopties te schetsen, waarbij in ieder geval aandacht wordt besteed aan

- vitalisering van het platteland,
- de ruimtelijke inrichting van het platteland,
- de uitkomsten van de verkenning natuurinclusief bouwen,
- aanvullende beleidsopties voor herstel en verbetering van Natura 2000-gebieden,
- duurzame verdienmodellen in de landbouw, de functie die boeren hebben bij de landschapsinrichting en de leefbaarheid van het platteland,
- kwaliteit van de landbouwgronden,
- de mogelijkheden en publieke en private facilitering van ruilverkaveling,
- grondbeleid,
- landinrichting,
- de in het rapport-Remkes genoemde 5M-oplossingsrichtingen,
- de ervaringen met concentratiegebieden.

Het advies van de studiegroep Ruimte moet scherp te brengen in wat de belangrijkste ruimtelijke knelpunten en kansen zijn binnen het landelijk gebied en welke beleidsopties mogelijk zijn om de ruimtelijke uitdagingen voor de toekomst te adresseren. Het advies moet oplossingsgericht van aard zijn, tegen de achtergrond dat er nu een rijk instrumentarium en veel middelen beschikbaar zijn en er kennelijk toch serieuze hindernissen zijn om doelen te bereiken.

1.2 Opdracht aan de studiegroep

De motie-Harbers is bedoeld om met voorstellen te komen om opgaven en knelpunten *in samenhang* aan te pakken. De studiegroep is door de ministers van LNV en BZK gevraagd zich vooral te richten op de aspecten die de fysieke leefomgeving betreffen. Dit vraagt van de studiegroep creativiteit en een zekere 'onthechtheid': de deelnemers moeten bereid en in staat zijn uit hun eigen stramien en denkkaders te treden. Tegelijk is het cruciaal dat de aanbevelingen waarmee de studiegroep komt haalbaar en uitvoerbaar zijn. Dit is ook passend bij het doel input te kunnen leveren voor het volgende regeerakkoord.

Inhoudelijke scope op hoofdlijnen (waarbij vanzelfsprekend de aandachtspunten in de motie ook worden meegenomen):

- scherp te krijgen in wat de belangrijkste ruimtelijke knelpunten en kansen zijn binnen het landelijk gebied en welke beleidsopties mogelijk zijn om de ruimtelijke uitdagingen voor de toekomst te adresseren;
- het rapport dat de studiegroep oplevert moet oplossingsgericht van aard zijn, tegen de achtergrond dat er nu een rijk instrumentarium en veel middelen beschikbaar zijn en er kennelijk toch serieuze hindernissen zijn om doelen te bereiken.

De opdracht laat ruimte aan de studiegroep om zelf te bepalen wat de urgente opgaven zijn die de komende kabinetsperiode op de agenda moeten staan om het platteland te vitaliseren en de ruimtelijke kwaliteit te verhogen. De studiegroep wordt daarbij uitgedaagd 'heilige huisjes' niet uit de weg te gaan (agrarische hoofdstructuur, zonering rond kwetsbare natuur, waterpeil in droge en natte gebieden, bouwen in het groen, de sectorale insteek in de RES, verkokering in (financieel) instrumentarium, etc.). De adviezen van de studiegroep kunnen nadrukkelijk input zijn voor (de uitwerking en uitvoering van) het NPLG.

De studiegroep houdt rekening met de opdracht en scope van het IBO RO en de ruimtelijke verkenning stikstof.

p.m. evaluaties lopend beleid

1.3 Een korte geschiedenis van het ruimtelijke beleid voor het platteland sinds tweede helft 20ste eeuw

Een sterk en maatschappelijk gedeeld toekomstperspectief, gekoppeld aan een uitgebreid publiek sturingsinstrumentarium en stevige instituties, stelde de overheid in staat de naoorlogse landbouw en daarmee het landschap te hervormen naar publieke waarden van de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw. Overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen werkten hiervoor intensief samen. Met ruimtelijk instrumentarium (ruilverkaveling, landinrichting) werd deze ontwikkeling ondersteund, zelfs verder aangejaagd. In de afgelopen decennia werd deze structuur gaandeweg afgebouwd of overgeheveld naar de markt. Partijen uit de inkoop en retail van voedsel en uit de agribusiness kregen een regulerende rol, regelmatig is er samenwerking met maatschappelijke actoren zoals ngo's, die co-regulerend optreden.

De Nederlandse landbouw heeft zich met de aanvankelijke steun en de latere marktvrijheid kunnen ontwikkelen tot een wereldspeler, maar in dat proces in de sturingscapaciteit van de overheid sterk afgezwakt. Coördinerende en sturende instituties als de productschappen en de landbouwvoorlichting verdwenen. De instituties die voorheen een rol speelden als aanjager voor vernieuwing zijn er niet meer, waardoor innovatieve ideeën minder makkelijk verspreid raken. Dat geldt ook voor de doorwerking van nieuwe beleidsdiscoursen, zoals kringlooplandbouw.

De overheid is de landbouw meer gaan beschouwen als een gewone, zelfredzame mkb-sector, waarop vanuit maatschappelijk oogpunt milieu-, arbo- of belastingregels van toepassing horen te zijn. Afgezien van de GLB-subsidies, enkele stimuleringsmaatregelen voor jonge boeren en de export, loopt het grootste deel van het huidige nationale landbouwbeleid in wezen via natuur- en milieuregelgeving. Met de verdergaande specialisatie in de landbouw zijn boeren in toenemende mate afhankelijk geworden van technologie, kapitaal, toeleveranciers en afnemers. De agribusiness is daarmee bepalend geworden voor de bewegingsruimte van boeren in het kiezen van een bedrijfsvoering. De belangrijke rol van agribusiness in het leveren van technologie, kennis en markttoegang voor boeren is voor een groot deel bepalend voor de materiële, financiële padafhankelijkheid van de landbouwontwikkeling. De economische macht in de agrisector heeft zich rond een aantal grote spelers geconcentreerd, zowel in de toeleverende schakels, de afnemers en de dienstverleners. Hierbij is een sterke focus op kostprijsverlaging en schaalgrootte. Deze dynamiek gaat buiten de boeren om: het vooral anderen zijn die de prijs en de bedrijfsstrategie bepalen.

Het opnemen van natuurbeleid en recreatiebeleid in het ministerie van L&V leidde daar tot het openbreken van de eenzijdige gerichtheid op het landbouwbelang. Eerder was het eerste zelfstandige natuurbeleid ontstaan met de aanzetten voor nationale parken en -landschappenbeleid. Dit werd snel gevolgd door de relatienota waar met name de ruimtelijke verweving landbouw natuur centraal stond. De uitvoering van dat beeld verliep moeizaam. In dezelfde tijd werd het ruilverkavelingsbeleid omgezet naar een multifunctionele landinrichting, waarvan de resultaten aanvankelijk tegenvielen. Begin jaren negentig kwam dan eindelijk een sprong voorwaarts voor natuur met het offensieve natuurbeeld van de Ecologische Hoofdstructuur en het NBP. Scheiding tussen natuur en landbouw werd de dominantie lijn. Voor extensieve landbouw was maar beperkt plaats. Het ging of om hoogproductieve landbouw of om natuur (in verschillende gradaties). De landinrichting kon met meer geld voor andere functies zoals natuur ook werkelijke multisectorale betekenis krijgen. In het koersenbeleid van de VINEX werd een natuur-landbouw zonering voor het eerst op nationale schaal gekoppeld aan landschappelijke eenheden, zoals stroomgebieden. Deze maatvoering bleek uiteindelijk technisch en bestuurlijk niet uitvoerbaar en vond nauwelijks doorwerking.

Met de EHS en de bijbehorende beleidsplannen werd het natuurbeleid technocratischer van opzet. Natuur werd een eigenstandig beleidsveld en een specifiek ruimtelijk domein. Dat leidde tot een scherpe scheiding tussen natuur en niet-natuur. Daardoor werden landbouwgronden als gebieden met natuurlaanpotentieel in zekere zin 'opgegeven'. De EHS was bedoeld om natuur te redden (wat voor een heel aantal gebieden ook lukte), maar daar stond een versnelde afname van de natuurwaarden van het agrarische cultuurlaan tegenover. Tegelijkertijd werd het perspectief op natuur steeds functioneler. De nadruk kwam te liggen op de mate waarin natuur nuttig is voor menselijke behoeften. Natuur werd zo een middel voor economische doelen in plaats van andersom. In lijn daarmee werd er vanaf 2010 sterk op natuurbehoud bezuinigd. Deze wending in het natuurbeleid werd enerzijds ingegeven door de grote economische crisis in die tijd, maar was ook het gevolg van een culturele wending die al in de jaren '90 was ingezet. Natuur als zodanig werd steeds

meer politiek ingekleurd, in plaats van een intrinsieke, publieke waarde. De verantwoordelijkheid voor het natuurbeleid werd gedecentraliseerd naar de provincies. In deze jaren is ook nagedacht over een Agrarische Hoofdstructuur, maar dit concept is niet van de tekentafel gekomen.

Concluderend, sinds 2007 is veel beleid gedecentraliseerd (natuurbeleid, RO-beleid), is de Dienst Landelijk Gebied opgeheven en heeft een verschuiving van publiek naar privaat plaatsgevonden. Ook is de gronddruk verder toegenomen, onder andere vanwege de klimaat- en energietransitie en de transitie naar een kringlooplandbouw die voor een deel een toename van grondgebondenheid veronderstelt. Ook heeft de stikstofcrisis de voorwaarden voor landbouwontwikkeling gewijzigd. De facto kent het landelijk gebied naast het Nationaal Natuurwerk al een zekere zonering via allerlei milieuwetgeving zoals de PAS, de Nitraat- en fosfaatrichtlijn en de Kaderrichtlijn water. De ruimtelijke oplossingen van de stikstofproblematiek en het klimaatakkoord zullen naar alle waarschijnlijkheid leiden tot een verdergaande ruimtelijke zonering met trekken van een AHS. Tenslotte kan gesignaleerd worden dat er de laatste tijd weer een sterkere roep klinkt om meer 'centrale regie'.

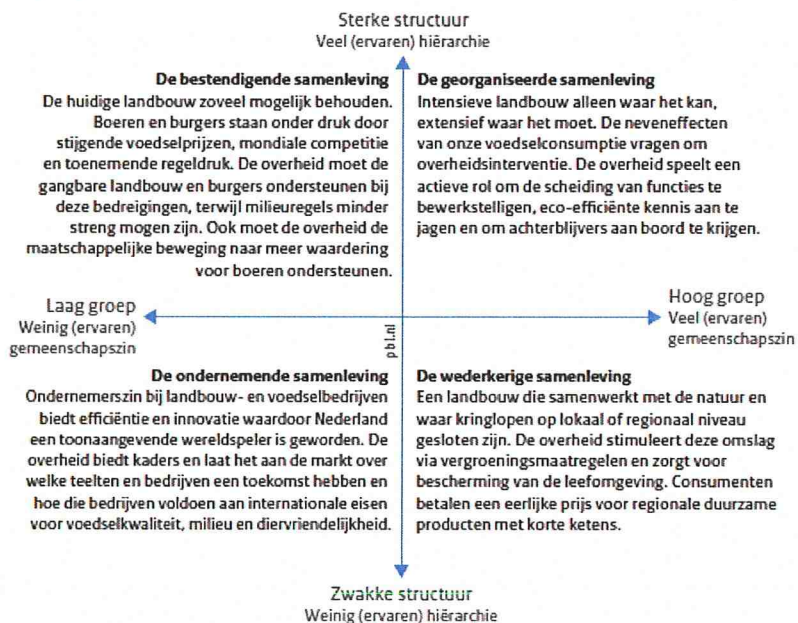
1.4 Analyse- en ordeningskader voor de studiegroep

De studiegroep is gevraagd 'doorgerekende beleidsopties' voor te stellen waarmee in de volgende kabinetsperiode de opgaven in het landelijk gebied kunnen worden aangepakt. Beleidskader hiervoor is de NOVI, waarin de nationale belangen en opgaven zijn vastgesteld. De studiegroep is niet gevraagd met een nieuwe visie te komen, maar om de NOVI verder te brengen: waar schuren belangen met elkaar, hoe kunnen opgaven in samenhang aangepakt worden, waar is meer scherpere keuzen vereist om 'hindernissen' te kunnen nemen? Het advies van de studiegroep moet zodoende inhoudelijke keuzen voorleggen voor hoe we ons land 'toekomstbestendig' kunnen inrichten. Het advies zal daarom beschrijven welke knelpunten en opgaven het meest urgent om een antwoord vanuit het nationale beleid vragen en verkennen welke perspectieven geboden kunnen worden op inhoud én op aanpak om tot afwegingen te komen, specifiek: (1) wat de rol van het rijk zal zijn ten opzichte van de regio (wat is nationaal nodig om regionaal het goede te kunnen doen?) en (2) hoe kunnen de verschillende sectorale belangen en opgaven in samenhang afgewogen worden vanuit een integraal toekomstbeeld van het landelijke gebied in 2050 (of 2100)?

Antwoorden op deze vragen zijn niet waardenvrij; de politieke kleur van het nieuwe kabinet zal bepalend zijn voor de oplossingsrichtingen die de voorkeur krijgen. De studiegroep moet en wil daarmee rekening houden door beleidsopties aan te bieden die tegemoet komen aan verschillende waardenoriëntaties. Als startpunt zou kunnen worden gekozen voor de vier perspectieven die het PBL hanteert in de studie *Kansrijk landbouw- en voedselbeleid* (2020). Deze vier perspectieven zijn gebaseerd op de culturele theorie van Mary Douglas en anderen (Douglas & Wildavsky 1983; Schwarz & Thompson 1990). In deze theorie worden vier grondhoudingen onderscheiden over hoe mensen zich verhouden tot hun omgeving, de natuur en risico's, die zij uitwerkt tot een viertal

'perspectieven'. Deze perspectieven verschillen onderling in de mate waarin mensen binding ervaren met een groep en de mate waarin zij zich bepaald of gestuurd voelen door maatschappelijke regels en hiërarchie. Douglas noemt de eerste dimensie simpelweg groep (of *group*) en de tweede dimensie structuur of raster (*grid* in het Engels). Verschillende perspectieven/waardenoriëntaties leveren verschillende beelden op van het landelijk gebied. Dat leidt tot verschillende keuzes, bijvoorbeeld in de prioritering van nationale belangen en functies, de mate waarin wordt gekozen voor meer centrale of regionale regie en sturing en het type beleidsinstrumenten waaraan voorkeur wordt gegeven. In de beleidsopties die de studiegroep voorstelt, kan dit tot uitdrukking worden gebracht: in verschillende kwadranten zal verschillend worden gekeken naar de inzet van planologische instrumenten, sturing op grondgebruik, inrichting van gebiedsprocessen, etc. Het PBL heeft het model van Mary Douglas c.s. toegespitst op het landbouw- en voedselbeleid, wat is uitgewerkt in onderstaande figuur; de studiegroep zou op dit model kunnen 'leunen', voor alle ruimtelijke aspecten en opgaven die spelen voor het landelijk gebied, waarbij de motie-Harbers c.s. het accent legt bij de knelpunten en uitdagingen voor natuur en landbouw. Door spanningen in beeld te brengen, kunnen afwegingen expliciet en bespreekbaar gemaakt worden, wat behulpzaam kan zijn voor het maken van politieke keuzes.

Figuur 1

Vier perspectieven op landbouw- en voedselbeleid in de Nederlandse context

Bron: PBL

Vertaling van Douglas' schematisering naar de eigentijdse Nederlandse context levert vier perspectieven op landbouw- en voedselbeleid op.

Een benadering die mogelijk te combineren is met het bovenstaande model, is een thematische uitwerking van beleidsopties, waarvoor al een vingeroefening is gemaakt in het kader van de MER voor de NOVI:

<https://www.planmernovi.nl/beschouwing-beleidsopties-novi/beschouwing-van-alternatieve-beleidsopties/alternatieve-beleidsopties-toekomstbestendige-ontwikkeling-landelijk-gebied>.

Zie kader.

Beschouwing alternatieve beleidsopties MER NOVI De intensiverende trend van ruimtelijke functies heeft achteruitgang van biodiversiteit en bodemvruchtbaarheid en een versnipperd landschap tot gevolg. In de fysieke leefomgeving leidt dit tot belangrijke keuzes met betrekking tot natuur, landbouw, landschap en veenweidegebieden.	
• <i>Beleids optie 1: Natuur.</i> De natuurlijke omgeving staat onder toenemende druk van externe ontwikkelingen zoals intensivering van de landbouw en verdergaande verdichting door verstedelijking, industrie en infrastructuur. Dit leidt tot uitputting van de natuur en natuurlijke grondstoffen. Deze toenemende druk is af te lezen aan een alarmerende afname van de biodiversiteit. Herstel van de biodiversiteit en een betere benutting van het natuurlijk kapitaal zijn de primaire beleidsdoelen van het natuurbeleid. De volgende beleidsopties zijn onderscheiden: ○ 1A Optimaliseren van natuurfuncties door afscherming tegen externe invloeden ○ 1 B Transformeren naar meervoudig gebruik van Natuurlijk Kapitaal	
• <i>Beleids optie 2: Landbouw.</i> Door de omvang en intensiteit blijft de milieudruk vanuit de Nederlandse landbouw op natuur en oppervlaktewater onverminderd hoog. Fijnstof beïnvloedt de gezondheid van mensen. De landbouw levert een aanzienlijke bijdrage aan het broeikaseffect, de verzuring, vermisting, verdroging, bodemdaling en verarming van het landschap. De natuur (biodiversiteit), het landschap (erfgoed) en de mens (gezondheid) ondervinden daarvan de gevolgen. De volgende beleidsopties zijn onderscheiden: ○ 2A Optimaliseren door verdere schaalvergroting, hightech, efficiency en circulaire productie ○ 2B Transformatie naar een hernieuwde binding van landbouw met maatschappij en leefomgeving	
• <i>Beleids optie 3: Landschap.</i> Landschap levert een belangrijke bijdrage aan een herkenbare, betekenisvolle leefomgeving. Economische ontwikkelingen kunnen de diversiteit van het cultureel - en natuurlijk erfgoed en landschappelijke kernkwaliteiten te benadelen. De volgende beleidsopties zijn onderscheiden: ○ 3A Optimaliseren door randvoorwaarden te stellen aan gebruik ○ 3B Transformeren naar weerbare landschappen met vitaal erfgoed	
• <i>Beleids optie 4: Veenweidegebieden.</i> Bodemdaling leidt tot een steeds complexere hydrologische situatie die steeds grotere maatschappelijke kosten met zich meebrengt in zowel het landelijk als stedelijk gebied. Klimaatverandering versnelt dit	

proces. Met het veen verdwijnt bovendien een deel van onze cultuurhistorie. De volgende beleidsopties zijn onderscheiden:
○ 4A Optimaliseren door ruimtelijke scheiding van functies ○ 4B Transformeren naar geleidelijke overgangen van functies

1.5 Samenhang met andere lopende opdrachten en onderzoeken

Nationaal Programma Landelijk Gebied

Bijzondere aandacht vraagt in het bijzonder de afstemming met het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) dat, als uitwerking van de NOVI, beoogt "keuzes ten aanzien van de inrichting van de leefomgeving in het landelijk gebied door publieke (en private) partijen in het landelijk gebied positief te beïnvloeden".

In de Kamerbrief 'Regie en keuzes in het nationaal omgevingsbeleid (NOVI)' van april jl. is het Nationaal Programma Landelijk Gebied aangekondigd: "In het kader van een Nationale programma voor het landelijk gebied schetsen we in nauwe samenspraak met decentrale overheden en betrokken partijen een strategie op hoofdlijnen, die richting geeft aan toekomstbestendige ontwikkeling van functies in het landelijk gebied, inclusief verstedelijking, verbetering van leefbaarheid, luchtkwaliteit en andere onderdelen van milieu, natuur en leefomgevingskwaliteit. Met deze strategie dragen we bij aan een optimale en integrale planning van functies, opdat we schaarse ruimte efficiënt en effectief benutten ten dienste van de maatschappelijke opgave in de gebieden. Zo kan tevens in beeld worden gebracht waar op termijn ruimte kan ontstaan voor nieuwe functies als energie en zoetwaterbeschikbaarheid.

Het NPLG komt voort uit de constatering dat er veel grote opgaven op Nederland af komen, die grote veranderingen vragen en ook vaak een grote claim op de ruimte leggen in het stedelijke en in het landelijke gebied. Daarbij is de inzet om zoveel mogelijk functies te combineren, maar soms staan juist verschillende functies meer dan ooit op gespannen voet met elkaar (zoals waterbeheer en landbouw, energieopwekking en landschap). Het NPLG is dit najaar gestart met een kwartiermakersfase om als gezamenlijke overheden te verkennen wat er gebiedsgericht speelt en nodig is, en wat er op nationaal niveau nodig is om het programma gestalte te geven. Het programma zal een wisselwerking moeten vinden tussen landelijke optimalisatie en regionale optimalisatie als het gaat om ruimtelijke ontwikkeling. Het doel is dat de gezamenlijke overheden binnen NPLG een strategie en lange termijn aanpak voor het landelijk gebied verkennen, met aandacht voor klimaatadaptatie, robuuste natuur, bufferzones rond Natura 2000-gebieden, ruimte voor agrarische functies in de voor landbouw goed geschikte gebieden, energietransitie en bouwopgaven. Hierbij wordt voortgebouwd op de visies in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), Provinciale Omgevingsvisies (POVI) en de Gemeentelijke Omgevingsvisies (GOVI) en worden interbestuurlijke afspraken vastgelegd in de landsdelige omgevingsagenda's.

Er zijn meerdere trajecten van start gegaan die zich richten op de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland. Het is belangrijk deze trajecten

met elkaar in verbinding te brengen. De uitkomsten van de Studiegroep Ruimtelijke Inrichting en het IBO-RO zullen bijvoorbeeld mee moeten lopen in de verdere uitwerkingen van het NPLG. Daarom zal het kabinet in het voorjaar 2021 de uitkomsten van de Studiegroep Ruimtelijke Inrichting, het IBO-RO en een tussenstand van de verrichtingen in het kader van het NPLG aan de Kamer doen toekomen, zodat alle inzichten gebundeld kunnen worden benut bij het bepalen van de vervolgstappen.

Interdepartementaal beleidsonderzoek R.O.

Parallel en gelijktijdig aan de Studiegroep Ruimte, is een zogeheten IBO naar de ruimtelijke ordening gestart. Deze zal zich vooral richten op de sturingsfilosofie en governance. De studiegroep zal zich daarom juist op de inhoud richten, als 'contramal' van de IBO, door de moeilijke keuzen te benoemen en voorstellen te doen voor oplossingsopties, op een manier die bruikbaar is voor politieke besluitvorming.

Landbouw- en Natuurverkenning PBL

Het PBL schrijft een koepelstudie over mogelijke ontwikkelingen voor de landbouw en de natuur, mede in het licht van de energie-, klimaat- en voedseltransitie. De studie ordent dilemma's, perspectieven en narratieven en draagt handelingsperspectieven aan. De koepelpublicatie verschijnt in 2022. In 2021 verschijnen verschillende deelproducten (volgorde en timing nog onduidelijk, maar niet alles voor 15 maart 2021; eerstgenoemde wel):

- Scoping studie landbouw, natuur en bio-based economie: in deze studie onderzoekt PBL de raakvlakken tussen het landbouw-, natuur- en het klimaatdossier en drukt het deze uit in verschillende fysieke en sociaaleconomische grootheden.
- Landbouwconcepten: orde van grootte, synergieën en afruilen: Deze notitie zal de concepten kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw belichten en relaties leggen met andere concepten van duurzamere landbouw en bestaande beleidsdoelen.
- Natuurinclusief scenario: het PBL ontwikkelt een natuurinclusief narratief dat verder kijkt dan de Vogel- en Habitatrichtlijnen en dat zich richt op een toekomstbestendige (ruimtelijke) inrichting van Nederland. Het omvat 'mee-koppelkansen' tussen natuur, landbouw en andere maatschappelijke vraagstukken.
- Ontwikkelpaden nu en in de toekomst: voor enkele archetypen landbouwgebieden waar specifieke problematiek aan de orde is, analyseert het PBL 1) welke veranderingen maakt de landbouw in die gebieden door (of juist niet), 2) welke drijvende krachten zitten daarachter en 3) in hoeverre beïnvloeden die krachten ook de toekomstige ontwikkelrichting op die plek? De plaatsgebonden ontwikkelrichtingen van de landbouw in de leefomgeving staan centraal.
- Analyse grondbeleid: Deze studie analyseert (bestaande en mogelijke) beleidsstrategieën en -instrumenten voor veranderingen in het grondgebruik in het landelijk gebied. Agrarische grond staat centraal. Doelstelling van de studie is inzicht krijgen in de (on)mogelijkheden van het grondbeleidsinstrumentarium (in brede zin) om gewenste transitie te bevorderen en onwenselijke transformaties te voorkomen.

Het werk voor de Ruimtelijke Verkenning 2022 van het PBL is in 2020 gestart. Dit project brengt beleidsopties in beeld voor de inrichting van de fysieke ruimte van Nederland op de langere termijn. In een deelproject wordt voor de kabinetsformatie in 2021 een agenderende notitie geschreven over te verwachten ruimtevraag en -aanbod, de dilemma's die daarbij aan de orde zijn, mogelijke beleidsalternatieven en bijpassende governance-opties. In deze notitie 'Een ruimtelijke agenda voor het leefomgevingsbeleid' wordt aandacht besteed aan de toekomstige invulling van kwesties als 'centraal-decentraal', 'sectoraal-integraal' en 'overheid-markt-burger'.

Lange Termijn Verkenning Stikstof

Aan ABDTOPConsult (ABDT) is gevraagd om, voortbouwend op de reeds ingezette structurele aanpak, een lange termijnverkenning stikstof (LTVS) uit te voeren met een tijdshorizon van 30 jaar tot 2050. De inzichten en aanbevelingen uit deze LTVS worden begin 2021 verwacht en kunnen als input gebruikt worden voor een nieuw regeerakkoord en brede visievorming op basis waarvan de komende jaren maatregelen kunnen worden ontwikkeld. Daarmee samenhangend worden parallel de volgende taakopdracht uitgevoerd:

- *Taakopdrachten*: de taakopdrachten 'Ruimte' en 'Normeren en Beprijzen' zijn verdiepende analyses die parallel aan de Lange Termijn Verkenning Stikstof onder regie van DG Stikstof zijn opgezet.
 - *Taakopdracht Ruimte*: Er wordt nader verkend op welke wijze het toevoegen van meer natuurinclusief areaal, waarbij het ook gaat om functiemenging, kan bijdragen aan het adresseren van het stikstofvraagstuk vanuit het ruimtelijke spoor.
 - *Taakopdracht Normeren en Beprijzen*: In deze taakopdracht is, onder onafhankelijk voorzitterschap, verkend op welke wijze de instrumenten van normeren en beprijzen kunnen bijdragen aan het op de (middel)lange termijn realiseren van de stikstofreductiedoelstellingen.
- *Brede Maatschappelijke Heroverwegingen* (Klaar voor klimaatverandering, Naar een duurzamer voedselsysteem, Toekomstbestendige Mobiliteit).

Bodem onder landschap

DG NVLG van LNV heeft positief gereageerd op het aanbod van een onderzoeksconsortium bestaande uit Jan Willem Erisman, Berno Strootman, Kees Bastmeijer, Krijn Poppe en Roel Jongeneel (WUR/WEER) en David Kleijn (WUR/WEnR) om een onderzoek uit te voeren naar een *robuust platteland in relatie tot stikstof en klimaat*. Het gaat hierbij om een beeld van de ruimtelijke inrichting van Nederland voor het jaar 2030 en 2050. Essentieel daarbij is ook om aan te geven hoe dat eindbeeld te realiseren is, wat er voor nodig is en met wie (transitiestrategie).

Het project wordt juni 2021 afgerond, zo is de bedoeling. Waar mogelijk lijkt het gewenst tussenproducten met de studiegroep te delen.

2 Proces en planning

2.1 Planning

Het doel is om het rapport te publiceren voor de verkiezingen in maart.

Dit vereist een strakke planning en opbouw van de werkzaamheden van de studiegroep. In de eerste fase zal de studiegroep verkennen en bepalen wat de scope van het werk is: wat zijn de belangrijke vragen waarop de studiegroep zich moet richten en beleidsopties op wil formuleren? In welke richting kunnen die beleidsopties gaan? Deze 'agenda' voor de studiegroep moet neerslaan in een tussendocument dat eind dit jaar gereed moet zijn en de basis vormt voor verdiepende gesprekken binnen de studiegroep en met externe deskundigen, gericht op oplossingsrichtingen en aanbevelingen aan de formatietafel voor het nieuwe kabinet.

...

Proces / werkwijze

In de startbijeenkomst van de studiegroep zal de werkwijze van de studiegroep worden besproken en vastgesteld. Om dit te kunnen doen moet eerst de vraag worden beantwoord welk eindproduct we voor ogen hebben: wat moet het karakter zijn van het advies dat de studiegroep gaat opleveren? In paragraaf 1.3 zijn de contouren hiervoor uiteen gezet.

Stappen in het proces van totstandkoming beleidsopties:

1. Analyse van de opdracht (novembersessie van de Studiegroep)
 - ➔ Zijn we het eens over de opdracht en de ambitie?
2. Analyse van de probleemsituatie (c.q. procesanalyse van bestaand beleid) (decembersessie van de studiegroep)
 - a. Samenhang van de verschillende genoemde thema's en de op elkaar inwerkende onderdelen: zitten er causale relaties in?
 - b. Spanning opzoeken op onderwerp: dimensies
 - c. Onderliggende waarden en veronderstellingen verkennen. Wat staat realisatie van de doelen, opgaven/NOVI in de weg? Waar loopt het op vast?
 - ➔ Zijn we het eens over de probleemanalyse?
3. Analyse van oorzaak en gevolg van de probleemsituatie
4. Formuleren van het einddoel
5. Overwegen van beleidsinstrumenten en hun effecten
 - a. Stellingen
 - b. Redeneerlijnen / scenario's

6. Overwegingen met betrekking tot de uitvoering / uitvoerbaarheid van de opties (zoals door PBL geformuleerd in eerder genoemde studie Kansrijk landbouw- en voedselbeleid: elk van de geselecteerde maatregelen volgens een vast stramien beschouwen op de te verwachten effecten (*werkt het?*), de capaciteit die nodig is om de maatregel uit te voeren (*past het?*), is het haalbaar en is er juridische legitimiteit (*mag het?*).
7. Kosten en baten van de opties voor nieuw (cq verbeteren van bestaand beleid / instrumenten) op basis van eventuele doorrekeningen
8. Formulering van het beleidsontwerp / advies

De nu geplande bijeenkomsten van de studiegroep zouden we graag op de volgende onderwerpen willen richten. Voor de sessies wordt een inhoudelijk discussiestuk opgesteld en verspreid, zodat de sessie zelf benut kan worden om gericht te reflecteren en kennis en inzichten uit te wisselen.

Datum sessie	Onderwerp
13 nov 2020	Analyse van de opdracht
1 dec. 2020	Analyse van de probleemsituatie
12 januari 2021	Beoordelingskader en einddoel bepalen
9 februari 2021	Beleidsopties: voor en nadelen
?	Conclusies en highlights

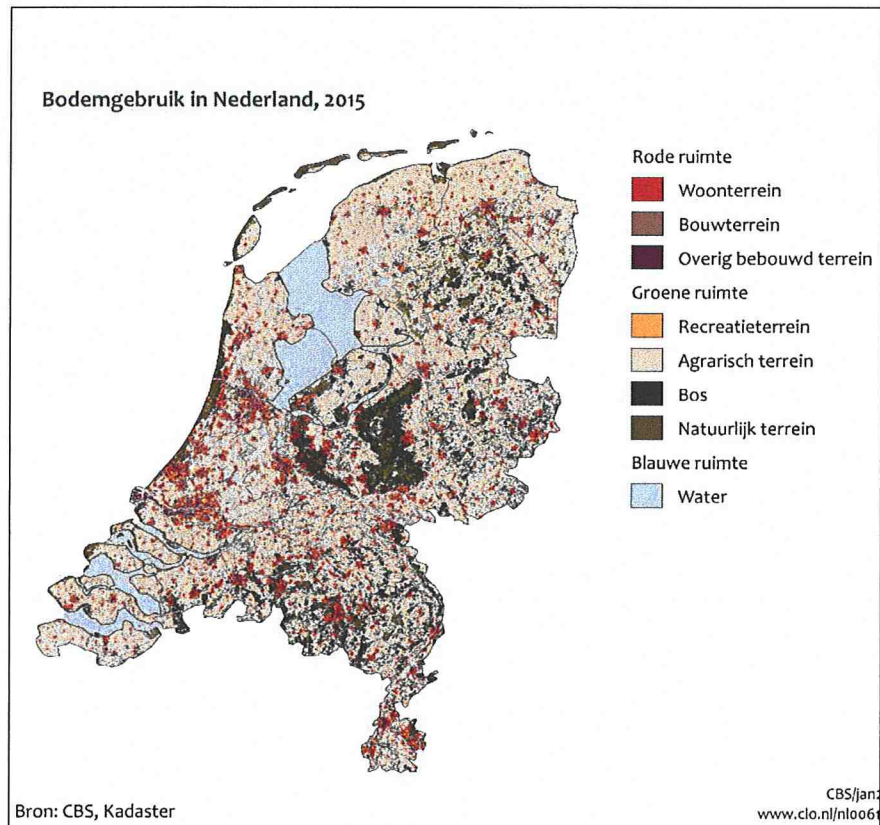
3 Achtergrond informatie

3.1 Toenemende ruimtedruk

Er is sprake van een toenemende ruimtedruk vanuit verschillende concurrerende functies. Daarnaast heeft Nederland voor de komende decennia veel ambities voor activiteiten die ruimte in beslag nemen. De Startnotitie van het bovengenoemde IBO R.O. verwoordt dit als volgt. Recente cijfers wijzen op een nieuwbouwopgave van zo'n 95 duizend woningen per jaar tot 2030, een getal dat al bijna 25 jaar lang niet meer gerealiseerd is. Tegelijk zien we de vraag om meer ruimte voor natuur (o.a. 41.000 ha nieuwe natuur tot 2027) en is er ruimte nodig voor de energietransitie (150-350 TWh aan hernieuwbare elektriciteit richting 2050). De fysieke ruimte blijft echter zo goed als gelijk en alle ruimte is bestemd. Er zal dus herbestemming van grond moeten plaatsvinden om de ruimtevraag te accommoderen. Volgens het PBL zal net als in het verleden primair het grondgebruik voor de landbouw gaan afnemen. Dit is een lastige opgave gezien de verschillende uitdagingen waar de landbouwsector mee geconfronteerd wordt.

Het PBL gaat de komende maanden aan de slag met een notitie waarin voor de kabinetsformatie een beeld wordt geschetst van de ruimtelijke opgaven waar Nederland de komende decennia voor staat. Deze notitie zal op basis van de laatste inzichten verschillende scenario's schetsen voor het beslag van de ruimtelijke opgaven.

De ruimte neemt niet of nauwelijks toe, waardoor aanvullende bodemgebruik door activiteiten gecompenseerd moeten worden door een afname aan bodemgebruik voor andere activiteiten. In de afgelopen decennia werd deze herbestemming van grond voornamelijk gekenmerkt door een afname van het totale landbouwareaal ten behoeve van andere functies. Ter illustratie, tussen 1996 en 2015 is de totale oppervlakte verkeersterrein, bebouwd terrein en semi-bebouwd terrein (rode ruimte) toegenomen met ruim 700 km² toegenomen, ofwel 1,7 procent van de totale oppervlakte. De grootste groei heeft plaats gevonden in gemeenten met wijken die in de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra uit 1991 zijn aangewezen als woningbouwlocaties, de zogenaamde Vinexwijken. Ook heeft de toename van bedrijventerreinen gezorgd voor een toename van rode ruimte. De grootste uitbreidingen van bedrijventerreinen vonden plaats in gemeenten met grote havens, zoals Rotterdam, Amsterdam en Moerdijk. Maar ook in het binnenland wordt het areaal bedrijventerreinen gestaag uitgebreid. Vooral nieuwe distributiecentra blijken veel ruimte te consumeren. De totale oppervlakte recreatie-, agrarisch-, natuurlijk terrein en bos (groene ruimte) is tussen 1996 en 2015 met 840 km² afgenomen, ofwel circa 2 procent van het totale oppervlakte. De afname van de groene ruimte komt met name door de afname van agrarisch gebied.

Onderstaande tabel geeft een globaal beeld van de toekomstige ruimtevrage van verschillende functies als de verschillende doelen van staand beleid (w.o. de NOVI) worden gerealiseerd. Hierin zitten nog veel

onzekerheden en ook een overzicht van waar die schaarste gaat knellen is er nog niet.

Tabel 1: Trendmatige ontwikkeling ruimtebeslag 2050 (o.b.v. CBS¹, PBL², Decisio, WLO, Denkwerk³, NOVI⁴): Basis = WLO gecorrigeerd voor ambities NOVI - Scenario HOOG.

Landgebruik in NL	Ruimtebeslag in ha 2012	Verwacht Ruimtebeslag in ha in 2050	Additionele ruimtebehoefte in ha 2050	Beschikbaar in ha in 2015
Verstedelijkking	233.575	265.431	31.856	
Werken/Bedrijven	125.500	143.400	+17.900	
Landbouw⁵	2.252.200	2.081.200	-/-170.000	
Natuur	490.000	640.000	+150.000	
Mobiliteit	116.000	116.000	0	
Energietransitie	0	70.000	70.000	
Water	786.000	786.000	0	
Overig	141.725	141.725	0	
Totaal	4.145.000	4.244.756	+99.756	4.145.000

Tabel 2: Omvang landbouw naar bedrijfstype in 2019⁶

Bedrijfstypen	Economische omvang in mln € (2019)	Oppervlakte cultuurgrond in ha (2019)
Akkerbouwbedrijven	1.755	455.790
Tuinbouw	7.786	94.879
Graasdierbedrijven	7.990	1.037.259
Hokdierbedrijven	4.594	58.948
Overig (incl combinatiebedrijven)	1.752	605.342
Totaal	23.877	2.252.200

Uit de tabellen blijkt dat de trend van afname van het landbouwareaal van de afgelopen decennia zal doorzetten. Gelijktijdig is in het proces van modernisering, rationalisering en productieverhoging sprake geweest van een enorme bedrijfsmatige schaalvergroting. De verwachting is dat die schaalvergroting nog verder door zal zetten,⁷ maar gezien het klimaatakkoord en de (nationale en Europese) plannen voor een circulaire en natuurinclusieve landbouw zal deze trend gekeerd moeten worden

¹ CBS, 2012

² PBL, Nederlands Landschapsbeleid in kaarten en cijfers, 2019, PBL, Transitie, ruimteclaims en Landschap, 2019

³ Denkwerk, Klein land grote keuzes, 2019.

⁴ Uitwerking en concretisering doelen Nationale Omgevingsvisie (NOVI), 13 juli 2018

⁵ Hiervan was in 2016 48% in gebruik bij melkveebedrijven en 25% bij akkerbouwbedrijven

⁶ CPB, Landbouw: economische omvang naar omvangsklasse en bedrijfstype, 2020

⁷ PBL 2018a; Friesland Campina 2020.

richting een meer gedifferentieerde landbouw, bestaande uit meer extensieve en meer intensieve emissiearme of zelfs emissievrije landbouw. Hierdoor zal de grondbehoefte van de landbouw naar verwachting toenemen. Tegelijkertijd (en zelfs los daarvan) is de verwachting dat er sprake zal zijn van een verdergaande, geleidelijke afname van het landbouwareaal in Nederland vanwege de krachtige claims op het agrarische buitengebied door met name de verstedelijkingsopgave en de natuurdoelstellingen. Afhankelijk van waar die claims worden gelegd en gerealiseerd zal dit ook effecten hebben op de huidige verdeling en gebruik van het landbouwareaal.

Ondanks de verwachte afname van het agrarische grondgebruik zal de landbouw de voornaamste beeldbepaler van het Nederlandse landschap blijven⁸. Daarbij kunnen ook 'nieuwe teelten' een rol gaan spelen in veranderingen in het aanzicht van het agrarische buitengebied, als ook combinaties van agrarische functies met andere functies en ruimtegebruik, zoals natuur en energie. Ten slotte zullen ook de energietransitie en de klimaatadaptatie ruimte in het agrarische landschap vragen, hetzij in de vorm van het tegengaan van bodemdaling in veenweidegebieden door opzetten van het waterpeil, hetzij in de vorm van windmolens of zonneakkers. Daarnaast zullen ruimteclaims voor natuurontwikkeling, waaronder uitbreiding van het NNN en nieuwe (niet beschermde) natuur, gevolgen hebben voor het ruimtegebruik.

De uitkomsten van vele ontwikkelingen en beleid zijn moeilijk voorspelbaar. Het gaat dan bijvoorbeeld over veranderende patronen in de samenleving t.a.v. van voedselconsumptie, mobiliteit, woon-werk relaties etc., die zowel geleidelijk kunnen ontstaan als relatief snel door niet te voorspellen 'shocks' als de corona-pandemie.⁹ Ook de ruimtelijke gevolgen van klimaatontwikkeling (zoals verzilting van kustzones en verdroging) zijn nog niet goed in beeld gebracht, terwijl die grote ruimtelijke consequenties gaan hebben, met name in de tweede helft van deze eeuw.

Uit de bovenstaande kwantitatieve verkenning komt in ieder geval duidelijk naar voren dat de ruimtedruk in Nederland toeneemt, en dat de verwachte autonome afname van landbouwareaal niet voldoende is om de ruimte vraag naar andere functies te kunnen accommoderen. Bij een omschakeling naar (meer) kringlooplandbouw zal de structuur en intensiteit van de landbouw veranderen. In hoeverre er landbouwgrond beschikbaar komt, wat niet meer nodig is, wat juist aan extra ruimte nodig is voor extensivering, en welke ruimtelijke condities belangrijk zijn voor kringlooplandbouw zijn wel verkend,¹⁰ maar over de richting wordt verschillend gedacht (zie ook par 2.3). In veenweidegebieden zitten veel melkveehouderijen. Als vanwege klimaatmaatregelen het waterpeil wordt verhoogd zal dit gepaard gaan met extensivering van de landbouw en met minder koeien per hectare. Dit kan ook bijdragen aan verkleining van de stikstofproblematiek¹¹, maar het kan evengoed een beweging naar meer

⁸ PBL, Signalenrapport Zorg voor Landschap, 2019

⁹ Sociaal-technologische transitie kunnen plotseling momentum krijgen door zogenaamde 'shocks' die ervoor zorgen dat een dominant maatschappelijk systeem snel verandert. Een voorbeeld van een dergelijke shock is de Corona-pandemie, die hybride werken tot een nieuw normaal heeft gemaakt (Geels, 2009).

¹⁰ Naar de ruimtelijke perspectieven voor een transitie naar kringlooplandbouw of een meer natuurinclusieve toekomst van Nederland zijn wel verkenningen gedaan. Zie bv. WUR, Een natuurlijkere toekomst voor NL, 2019. Veerman en Fresco, College van Rijksadviseurs, Ruimtelijke toekomstbeelden voor een nieuw voedselsysteem, 2020, Veerman en Fresco, FD, 4 december 2019, Prof. Dr. Martha Bakker, Een toekomstvisie voor het landelijk gebied, Wageningen University, Februari 2020)

¹¹ RLI, Stop bodemdaling in veenweidegebieden, 2020

intensivering en minder weidegang zijn en dan is de uitstoot van stikstof bij de huidige stallen wel hoger dan bij beweiden.¹² Ook verzilting zal invloed hebben op het ruimtegebruik. Bepaalde vormen van landbouw die nu juist van oudsher voorkomen in verziltingsgevoelig gebied, zoals bloembollen (Noord-Holland), akkerbouw (Zeeland), pootaardappelen (Friesland en Groningen), zullen in de toekomst steeds minder goed mogelijk worden. Gras daarentegen is relatief ongevoelig voor verzilting. Dat zou ertoe kunnen leiden dat er juist een groei in veehouderijen komt in laag-Nederland, maar het zou evengoed ook een beweging kunnen zijn naar andere, meer verziltingsgevoelige teelten in die gebieden, of zelfs het uitbreiden van natuur- en recreatiegebieden omdat er geen landbouw meer mogelijk is.

Ook de droogte zal naar verwachting grote gevolgen hebben voor de landbouw. Dat geldt voor de akkerbouw waar met nieuwe teelten en gewastechnologie wordt gezocht naar oplossingen om met de toenemende droogte om te gaan, maar het vormt ook een bedreiging voor de melkveehouderij waar door de melkproductie onder druk komt te staan. Wat de effecten op langere termijn zijn voor het ruimtegebruik voor de landbouw is op dit moment echter moeilijk te voorspellen.

3.2

Vertrekpunt Nationale Omgevingsvisie (NOVI)

In Nederland wonen we met ruim 17 miljoen mensen op ruim 41.000 km². We willen graag dat ons land over 30 jaar nog steeds prettig, veilig en gezond is om in te wonen, werken en recreëren. Daarom is het belangrijk nu al na te denken over de keuzes die daarvoor nodig zijn. De vraagstukken zijn groot en vaak met elkaar verweven. De NOVI geeft richting en helpt om keuzes te maken; te kiezen voor slimme combinaties van functies; uit te gaan van de specifieke kenmerken en kwaliteiten van gebieden en afwenteling te voorkomen.

¹² RLI, Stop bodemdaling in veenweidegebieden, 2020

De NOVI start met het schetsen van een toekomstbeeld van Nederland in 2050. Daarna zijn 21 Nationale belangen opgenomen. Het Rijk heeft voor alle nationale belangen een zogenaamde systeem-verantwoordelijkheid. Voor een aantal belangen is het Rijk zelf eindverantwoordelijk. Maar voor een groot aantal nationale belangen zijn dat de medeoverheden. De NOVI richt zich op die ontwikkelingen waarin meerdere nationale belangen bij elkaar komen, en keuzes in samenhang moeten worden gemaakt tussen die nationale belangen.

Enkele daarvan: (volledige lijst telt er 21)

- Bevorderen van een duurzame ontwikkeling van Nederland als geheel en van alle onderdelen van de fysieke leefomgeving.
- Waarborgen en bevorderen van een gezonde en veilige fysieke leefomgeving.
- Zorgdragen voor een woningvoorraad die aansluit op de woonbehoefte.
- Waarborgen en realiseren van een veilig, robuust en duurzaam mobiliteitssysteem.
- Zorgdragen voor nationale veiligheid en ruimte bieden voor militaire activiteiten.
- Waarborgen van een goede waterkwaliteit, duurzame drinkwatervoorziening en voldoende beschikbaarheid van zoetwater.
- Verbeteren en beschermen van biodiversiteit.
- Behouden en versterken van cultureel erfgoed en landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten van (inter)nationaal belang.

Vanuit het gewenste toekomstbeeld en de Nationale belangen, schetst de NOVI vier prioriteiten en de bijbehorende beleidskeuzes.

De belangrijkste keuzes zijn:

- Duurzame energie inpassen met oog voor omgevingskwaliteit
- Ruimte voor overgang naar een circulaire economie
- Woningbouw in een stedelijk netwerk van gezonde en groene steden
- Landgebruik meer in balans met natuurlijke systemen

Duurzame energie inpassen met oog voor omgevingskwaliteit

De komende jaren krijgt iedereen te maken met de overstap naar duurzame energie. Er zullen bijvoorbeeld meer windmolens en zonnepanelen nodig zijn. De molens plaatsen we zoveel mogelijk op zee, goed afgestemd met andere gebruikers, zoals vissers. De molens op land clusteren we zoveel mogelijk en passen we zo goed mogelijk in het landschap in. Bijvoorbeeld langs snelwegen. Hierbij zorgen we dat bewoners goed betrokken zijn en waar het kan meeprofiten in de opbrengsten. Om de schaarse ruimte goed te benutten, kiezen we ervoor zonnepanelen in eerste instantie op daken en aan gevels te plaatsen en pas daarna in landelijk gebied. Bedrijven die veel energie gebruiken worden bij voorkeur gevestigd waar de opgewekte windenergie aan land komt.

Ruimte voor overgang naar een circulaire economie

Onze economie verandert en staat voor een overgang naar een circulaire en CO₂-neutrale energievoorziening. Hergebruiken van grondstoffen en materialen en benutten van duurzame energiebronnen wordt steeds belangrijker. Daarvoor zijn veel veranderingen nodig, zoals het aanpassen van verschillende productieprocessen. Mondiale concurrentie en snelle veranderingen in de economie door bijvoorbeeld innovatie en digitalisering, maken het nodig dat de economie blijft vernieuwen.

De inrichting van de leefomgeving moet een aantrekkelijk vestigingsklimaat zoveel mogelijk bevorderen. Behoud van de huidige ruimte voor haven en industriegebieden en inzet op optimale (internationale) bereikbaarheid zijn van belang. Bovendien geeft een aantrekkelijke leef- en woonomgeving voor de werknemers Nederland een goede positie in de internationale concurrentie.

Een aantrekkelijke omgevingskwaliteit vraagt goede inpassing van bedrijven, logistieke functies en datacentra. Verrommeling en versnippering willen we voorkomen. We concentreren bijvoorbeeld logistieke functies op bestaande bedrijventerreinen of langs corridors.

Woningbouw in een stedelijk netwerk van gezonde en groene steden

Tot 2030 moeten er ongeveer 1 miljoen woningen gebouwd worden. Dit zal grote impact hebben op de ruimtelijke ordening. Er wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een Stedelijk Netwerk Nederland. Een goed bereikbaar netwerk van steden en regio's waarbij het potentieel van heel Nederland benut wordt. Om de woningbouw een impuls te geven zijn 14 locaties benoemd waar overheden samen goed bereikbare grootschalige woningbouw gaan ontwikkelen.

Er wordt zoveel mogelijk gebouwd binnen bestaand stedelijk gebied, zodat open ruimtes en groen tussen steden behouden blijft. De nieuwe woningen moeten betaalbaar en goed bereikbaar zijn. Bewoners moeten tevens een prettige, gezonde en veilige leefomgeving ervaren. Dat vergt grote investeringen in openbaar vervoer, veilige fiets- en wandelpaden, meer groen, ontmoetingsruimte en wateropvang in de stad, en goede verbindingen met recreatiegebieden in de nabijheid van de stad. Met deze aanpak van verstedelijking verbeteren we niet alleen het woningaanbod, maar ook de leefomgevingskwaliteit in de stad.

Landgebruik meer in balans met natuurlijke systemen

Het landgebruik moet in balans zijn met natuurlijke systemen. Bijvoorbeeld door kringlooplandbouw. Zo wordt een goede bodem- en waterkwaliteit en biodiversiteit bevordert. Laaggelegen gebieden langs de kust zullen door zeespiegelstijging en bodemdaling in toenemende mate met verzilting te maken krijgen. In delen van het veenweidegebied is verhoging van het waterpeil op termijn noodzakelijk om de bodemdaling te stoppen. In sommige gebieden kan dat een aanpassing in het gebruik van landbouwgrond met zich meebrengen, in andere gevallen kan een andere bestemming van de grond aan de orde zijn. Waar precies en op welke wijze spreken we af in zorgvuldige gebiedsprocessen met de betrokken regio's en gebruikers.

Landschap beschermen, concentreren van logistieke functies

Het landschap van Nederland is deel van onze identiteit. Om te kunnen blijven genieten van ons mooie landschap moet behoud van de kwaliteit van ons landschap sterker meewegen in de keuzes die we maken. Bijvoorbeeld door verrommeling en versnippering te voorkomen door logistieke functies op bestaande bedrijventerreinen of langs corridors te concentreren. Sommige landschappen zijn zo waardevol dat ze extra beschermd worden. Zo moeten bijvoorbeeld bepaalde delen van het Groene Hart beschermd worden, maar is er in andere delen juist ruimte

voor ontwikkeling. Dit pakken we in een gezamenlijk proces met het gebied aan.

Bijlage 1

Motie nr. 101 (35334), voorgesteld door de leden Harbers, Moorlag, Geurts, Dik-Faber en De Groot.

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het kabinet een ruimtelijke verkenning naar een meer natuurinclusieve inrichting heeft aangekondigd;

constaterende dat het adviescollege adviseert meer gebruikte maken van het ruimtelijk instrumentarium;

overwegende dat op het platteland veel functies om ruimte concurreren en om passende landschappelijke inrichting vragen;

overwegende dat het kabinet voorafgaand aan kabinetsformaties diverse studiegroepen instelt;

verzoekt de regering om, naast en analoog aan bijvoorbeeld de onafhankelijke Studiegroep Begrotingsruimte, een studiegroep ruimtelijke inrichting in te stellen;

verzoekt de regering tevens om deze studiegroep te vragen concrete, samenhangende en doorgerekende beleidsopties te schetsen, waarbij in ieder geval aandacht wordt besteed aan vitalisering van het platteland, de ruimtelijke inrichting van het platteland, de uitkomsten van de verkenning natuurinclusief bouwen, aanvullende beleidsopties voor herstel en verbetering van Natura 2000-gebieden, duurzame verdienmodellen in de landbouw, de functie die boeren hebben bij de landschapsinrichting en de leefbaarheid van het platteland, kwaliteit van de landbouwgronden, de mogelijkheden en publieke en private facilitering van ruilverkaveling, grondbeleid, landinrichting, de in het rapport-Remkes genoemde 5M-oplossingsrichtingen en de ervaringen met concentratiegebieden,

en gaat over tot de orde van de dag.